

สมัชชาประชาชนภาคใต้

ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

สู่ภาคใต้แห่งความสุขและยั่งยืน

สมัชชาประชาชนภาคใต้ (สปท.)

ร่วมกำหนดอนาคตของตนเอง
สู่ภาคใต้แห่งความสุขอย่างยั่งยืน

โดย

เครือข่ายสมัชชาประชาชนภาคใต้

บทนำ

ในโอกาสที่จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2569 นี้ ถือเป็นวาระสำคัญที่พรรคการเมืองต่างๆต้องหาเสียงสนับสนุนจากประชาชนอย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้มีซึ่งความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศนี้ต่อไปอีก 4 ปี หรือจนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอนาคต ทั้งนี้จะมีการนำเสนอนโยบายในมิติที่หลากหลาย และเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงแนวทางที่พรรคการเมืองเหล่านั้นจะดำเนินการหากมีโอกาสได้รับเลือกให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง

สภาประชาชนภาคใต้ เคยมีการจัดเวทีสมัชชาประชาชน เพื่อเป็นพื้นที่ของประชาชนที่ต้องการนำเสนอแนวทางหรือนโยบายสาธารณะที่อาจจะตกหล่นจากนโยบายที่พรรคการเมืองต่างๆพยายามสร้างขึ้นมา หรืออาจจะเป็นประเด็นปัญหาความทุกข์ร้อนจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการอื่นใดของภาครัฐหรือภาคเอกชน ที่อาจจะไม่ถูกกล่าวถึง อย่างเช่น การแก้ไขปัญหาที่ดิน ปัญหาด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม การจัดการภัยพิบัติ หรือแม้แต่โครงการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เป็นต้น ซึ่งรวมถึงการนำเสนอแนวทางการพัฒนาบนฐานศักยภาพของภาคใต้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนภาคใต้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรวบรวมข้อเสนอเหล่านี้ให้กับพรรคการเมืองที่กำลังหาเสียง ได้นำไปบรรจุเป็นนโยบายในการบริหารประเทศนี้ต่อไปหากได้เป็นรัฐบาล

ในโอกาสเดียวกันนี้ กลุ่มองค์กร เครือข่าย ภาคี ที่เป็นภาคประชาชนในภาคใต้ จึงได้ร่วมกันที่จะจัดเวที “สมัชชาประชาชนภาคใต้” เพื่อเป้าหมายดังกล่าว

ด้วยศรัทธาในพลังของประชาชน

คณะกรรมการสมัชชาประชาชนภาคใต้

สารบัญ

1. ข้อเสนอเชิงนโยบายประเด็นเกษตรปลอดสารเคมีและความมั่นคงทางอาหาร	4 - 8
2. ข้อเสนอเชิงนโยบายประมงพื้นบ้านและการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	9 - 13
3. ข้อเสนอเชิงนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม	14 - 17
4. ข้อเสนอเชิงนโยบายประเด็นการสร้างเสริมสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยง	18 - 20
5. ข้อเสนอเชิงนโยบายการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรม	21 - 22
6. ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง และการรับมือการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ	23 - 27
7. ข้อเสนอเชิงนโยบายสันติภาพชายแดนใต้	28 - 29
8. ข้อเสนอเชิงนโยบายนโยบายการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิชุมชนและสิ่งแวดล้อม	30 - 31
9. ข้อเสนอเชิงนโยบายชาติพันธุ์ภาคใต้	32 - 35
10. ข้อเสนอเชิงนโยบายสิทธิสถานะบุคคล	36 - 39
11. ข้อเสนอเชิงนโยบายการศึกษา	40 - 42
12. ข้อเสนอเชิงนโยบายกระจายอำนาจ	43 - 45

1. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านเกษตรกรรมภาคใต้มั่นคงด้วยสวนสมรม-สวนยางพาราที่ยั่งยืน

เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนภาคใต้

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ปัญหาเกษตรกรสวนยางพาราหลักๆคือ ราคาขายผันผวนและไม่แน่นอน ส่งผลต่อรายได้ ต้นทุนการผลิตสูง (พันธุ์ยาง,แรงงาน), ขาดความรู้ในการจัดการสวนและเลือกพันธุ์, ภัยธรรมชาติ (แล้ง น้ำท่วม) ปัญหาการตลาด/การแทรกแซงจากนโยบาย และการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางรวมถึงปัญหาการจัดการสวนที่ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ (กรีดก่อนอายุ กรีดหนัก) และการขาดแรงงานส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนยางพารา “ส่วนใหญ่มีหนี้สินเป็นจำนวนมาก”

ส่วนปัญหาหลักของการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยวคือ ดินเสื่อมโทรม จากการสูญเสียสารอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพ ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจสูง เพราะผลผลิตเสียหายทั้งหมดได้หากเกิดภัยพิบัติ การระบาดของ ศัตรูพืชและโรค ที่รุนแรงและต้านทานยากขึ้น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่นการทำลายแมลงผสมเกสร (ผึ้ง)และเกิดมลพิษจากสารเคมีรวมถึงปัญหาสุขภาพ จากการบริโภคพืชผลขาดความหลากหลาย และได้รับสารเคมีตกค้าง และขาดความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกรเพราะราคาผันผวน

2. สำคัญและข้อเท็จจริง

กรณียางพาราปัญหาหลักที่พบคือ

1. ด้านเศรษฐกิจและราคาราคายางตกต่ำและไม่แน่นอนผันผวนตามตลาดโลก ทำให้รายได้ไม่มั่นคง ต้นทุนการผลิตสูงโดยเฉพาะต้นกล้ายางและค่าแรงกรีดการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางหรือระบบ ตลาด
2. ด้านการจัดการสวนและเทคนิค การขาดความรู้ในการเลือกพันธุ์ยางที่เหมาะสมและการจัดการสวน (ระยะปลูก การดูแล) การปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ กรีดยางก่อนอายุ (ก่อน 7 ปี)หรือกรีดหนักเกินไปทำให้ต้นยางเสียหายและผลผลิตลดการจัดการสวนระยะก่อนเปิดกรีด ต้นกล้าตายเมื่อแล้ง โตไม่สม่ำเสมอ สัตว์ทำลายขาดการเชื่อมโยงแบบคลัสเตอร์ การรวมกลุ่มทำได้ไม่เข้มแข็ง
3. ด้านสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติ ภัยแล้งและฝนทิ้งช่วง ทำให้ต้นยางตาย น้ำยางออกน้อย ตากยางไม่ได้ น้ำท่วมและลมพัดแรง ทำให้ต้นยางโคนล้มสภาพดินและภูมิประเทศบางพื้นที่ปลูกในดินตื้นหรือไม่เหมาะสม
4. ด้านแรงงานและนโยบายการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานกรีดยางนโยบายรัฐที่ไม่ชัดเจน ขาดการสนับสนุนเชิงรุกและการจัดการส่งออกที่ไม่แน่นอนและการเข้าถึงเทคโนโลยี ที่เกษตรกรรายย่อยเข้าถึงได้ยาก

ส่วนปัญหากรณีของการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยวคือ เกิดผลกระทบต่องานแวดล้อมและดินเสื่อมโทรม การดูดซึมธาตุอาหารชนิดเดียวซ้ำๆทำให้ดินขาดสารอาหาร(โดยเฉพาะไนโตรเจน)และจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ ลดลง นำไปสู่การพังทลายของดิน การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่กว้างใหญ่มีพืชเพียงชนิดเดียว ทำให้ขาดที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่าและแมลงที่มีประโยชน์ทำลายแมลงผสมเกสร ผึ้งและแมลงผสมเกสรอื่นๆได้รับผลกระทบจากสารเคมีและขาดอาหารที่หลากหลายทำให้ประชากรลดลงปัญหาหมอกควัน และไฟป่า เพื่อขยายพื้นที่ปลูกมีการเผาป่าซึ่งสร้างมลพิษทางอากาศและทำลายระบบนิเวศเกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมมีความเสี่ยงทางการเงินสูงหากเกิดภัยพิบัติ(ภัยแล้งน้ำท่วม)หรือการระบาดของโรคผลผลิตทั้งแปลงจะเสียหายทั้งหมดการพึ่งพาสารเคมีต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีมากขึ้นเรื่อยๆเมื่อดินเสื่อมและศัตรูพืชดื้อยาทำให้ต้นทุนสูงราคาผันผวน ผลผลิตจำนวนมากในตลาดทำให้ราคาตกต่ำและขาดอำนาจต่อรองส่วนสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคอยู่ในความเสี่ยงสูงเพราะเกษตรกรสัมผัสสารเคมีอันตราย

ส่วนผู้บริโภคได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วนจากพืชผลที่ซ้ำซากดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงวิถีทางการเกษตรจากเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรแบบผสมผสานหรือสวนผสมและส่งเสริมให้เกิดสวนยางพาราที่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับเกษตรกรได้ จึงมีข้อเสนอต่อพรรคการเมืองดังนี้

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

3.1 ประเด็น “สวนยางพารายั่งยืน” เพื่อการสร้างกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญต่อเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนของเกษตรกรผู้ทำสวนยางพาราในประเทศไทย จึงมีข้อเสนอต่อพรรคการเมืองดังนี้

1. ให้มีการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้การทำสวนยางยั่งยืน (Collection, documentation and transferring of knowledge) โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 1.1 ดำเนินการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำสวนยางยั่งยืนที่ครอบคลุมตั้งแต่แนวคิด รูปแบบที่สอดคล้องกับทุกภูมิภาค และตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรและสนับสนุนความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนงานสวนยางยั่งยืน
 - 1.2 ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายแก่กลุ่มเป้าหมายหลักที่ครอบคลุมทั้งกลุ่มเกษตรกรรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ กลุ่มผู้สนับสนุน และผู้กำหนดนโยบายในระดับต่างๆ และมีกลไกสนับสนุนให้นำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติจริง
2. ให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรและสถาบันเพื่อขับเคลื่อนงานสวนยางยั่งยืน (Strengthening of organization and institution) โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 2.1 ให้มีการการตั้งสมัชชาหรือสมาคมสวนยางยั่งยืนระดับชาติที่มีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ รวมทั้งกลไกการสื่อสาร การสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานร่วมกันอย่างชัดเจน เพื่อความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้
 - 2.2 ให้มีฐานข้อมูลและกลไกกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. ให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Enhance communication, sharing and learning of stakeholders) โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 3.1 ให้มีการสร้างความตระหนักให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักและคนในสังคมถึงความสำคัญของสวนยางยั่งยืน และมีความเข้าใจการดำเนินงานของสมาชิกสวนยางยั่งยืน
 - 3.2 ให้มีเวทีและช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้และถอดบทเรียนร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการทำสวนยางยั่งยืนและด้านการตลาด
4. ให้มีการสร้างพื้นที่ต้นแบบหรือพื้นที่รูปธรรมเกี่ยวกับสวนยางยั่งยืน (Developing best practice model or innovative model) โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 4.1 ให้มีการสร้างพื้นที่ต้นแบบและศูนย์เรียนรู้ด้านสวนยางยั่งยืนให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคและลักษณะพื้นที่
 - 4.2 ให้มีการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ และแนวทางการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสวนยางที่พัฒนาขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ลงสู่ระดับพื้นที่
 - 4.3 ให้เกิดแนวทางความร่วมมือระดับพื้นที่เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนสวนยางยั่งยืน
5. ให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพกลไกสนับสนุนการทำสวนยางยั่งยืน (Increase efficiency of supporting mechanisms) โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 5.1 ให้มีการผลักดันกลไกระดับชาติของภาครัฐ ประกอบด้วย ให้มีตัวแทนสมาชิกสวนยางยั่งยืนอยู่ในกลไกของคณะกรรมการระดับประเทศ (เช่น คณะกรรมการนโยบายยางธรรมชาติ (กนย.)) หรือมีคณะอนุกรรมการด้านสวนยางยั่งยืนที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วน รวมทั้งการผลักดันประเด็นสวนยางยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติหรืออยู่ในยุทธศาสตร์ระดับชาติ
 - 5.2 ให้มีการบูรณาการยุทธศาสตร์และแผนงานร่วมกับหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่รูปธรรม การวิจัย หรือการพัฒนานวัตกรรม ที่ต้องมีการกำหนดเป้าหมายร่วมและกระบวนการสนับสนุนในระยะยาว
 - 5.3 ให้มีการผลักดันให้เกิดการปรับปรุงกฎระเบียบหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กฎระเบียบและแนวทางการสนับสนุนจากการยางแห่งประเทศไทย นโยบายที่เกี่ยวข้องของกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น
 - 5.4 การพัฒนาและส่งเสริมกลไกรับรองมาตรฐานสำหรับการทำสวนยางยั่งยืน โดยอิงมาตรฐานทั้งที่มีอยู่แล้วภายในประเทศ และมาตรฐานสากล

3.2 ประเด็น “สวนสมรม” ควรมีการดำเนินการให้สวนสมรมให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์เกษตรยั่งยืนของชาติและมรดกโลก จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายต่อพรรคการเมืองดังนี้

1. ให้มีการพัฒนานโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้วยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สวนสมรมแห่งชาติ จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อสวนสมรม และจัดสรรงบประมาณสนับสนุน โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้

- 1.1 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รวมสวนสมรมเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์เกษตรยั่งยืนใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเน้นบทบาทของสวนสมรมในการสร้างความมั่นคง
ด้านอาหาร การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ภูมิอากาศ
- 1.2 สร้างคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนัก
นายกรัฐมนตรี) ภาควิชาการ (มหาวิทยาลัยในภาคใต้) และชุมชนเกษตรกร เพื่อกำหนดแนว
ทางการพัฒนาและติดตามผล
- 1.3 ขอจัดสรรงบประมาณจากกองทุนพัฒนาการเกษตร เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อสนับสนุนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนหรือรักษาสวนสมรม
2. ให้มีการพัฒนาศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายเกษตรกร ด้วยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สวนสมรม และสร้าง
เครือข่ายเกษตรกรสวนสมรม โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 2.1 สร้างศูนย์เรียนรู้ในจังหวัดที่มีสวนสมรมเด่น เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เพื่อเป็น
แหล่งถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการสวนสมรมและเกษตรนิเวศน์
 - 2.2 จัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรสวนสมรมทั่วภาคใต้ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิค และทรัพยากร เช่น
เมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน
3. ให้มีการส่งเสริมเยาวชนและชุมชน ด้วยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สวนสมรมในโรงเรียนและ
ชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักในหมู่เยาวชนและป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ให้มีการยกระดับสวนสมรมสู่มรดกเกษตรโลกของ FAO (GIAHS) ด้วยการเตรียมความพร้อมตาม
เกณฑ์ GIAHS โดยดำเนินการตามมาตรการและแนวทางดังนี้
 - 4.1 รวบรวมและบันทึกข้อมูลสวนสมรม ด้วยการจัดทำเอกสารและฐานข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ
ของสวนสมรมในมิติความมั่นคงด้านอาหาร ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
วัฒนธรรม และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม
 - 4.2 ให้มุ่งเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของสวนสมรม ด้วยการนำเสนอสวนสมรมในฐานะระบบเกษตรที่
ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกพืชแบบผสมผสานที่ช่วย
กักเก็บคาร์บอนและรักษาความชื้นในดิน
 - 4.3 ให้มีการพัฒนาการจัดการที่ยั่งยืน ด้วยการนำหลักการเกษตรนิเวศน์มาประยุกต์ใช้ เช่น การใช้ปุ๋ย
หมักชีวภาพ การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เพื่อให้สวนสมรม
สอดคล้องกับเกณฑ์ความยั่งยืนของ GIAHS
5. ให้มีการสร้างความร่วมมือกับ FAO ด้วยการประสานงานกับหน่วยงานในประเทศไทย เช่น กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์และสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (BEDO) เพื่อยื่นเสนอสวนสมรม
เป็นมรดกเกษตรโลก รวมทั้งสร้างเครือข่ายกับ GIAHS อื่นๆ และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

6. ให้มีการยื่นเสนอและการรับรอง ด้วยการจัดทำเอกสารที่ครอบคลุมเกณฑ์ 5 ข้อของ GIAHS และการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงาน โดยสร้างความตกลงร่วมกับชุมชนเกษตรกรและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้การยื่นเสนอมีนัยหนักและแสดงถึงการมีส่วนร่วม
7. ให้มีการยกระดับสวนสมรมสู่มรดกโลกของ UNESCO โดยการเตรียมความพร้อมตามเกณฑ์ UNESCO ที่เน้นความสำคัญทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ การอนุรักษ์มรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และการจัดการภูมิทัศน์ที่ยั่งยืน
8. ให้มีการพัฒนาการตลาดและการสร้างการยอมรับในระดับสากล
9. ให้มีการเตรียมรับมือความท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วยการพัฒนาระบบสวนสมรมให้ทนต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง เช่น การปลูกพืชทนแล้งหรือการจัดการน้ำในพื้นที่น้ำท่วม

2. ข้อเสนอเชิงนโยบาย “การบริหารจัดการทรัพยากรประมงทะเลอย่างเป็นธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้านไทย”

โดย สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

การประมงทะเลอย่างเป็นธรรมยั่งยืน และสร้างหลักประกันทางอาหารให้ประชาชนในประเทศ โดยที่อาหารทะเลเป็นอาหารโปรตีนคุณภาพที่สำคัญและมีประโยชน์ต่อผู้บริโภค ประเทศไทยมีพื้นที่ทะเลเป็นแหล่งผลิตทางธรรมชาติ มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมากกว่าสองแสนล้านบาทต่อปี เป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สำคัญของประชาชนในประเทศ ปัจจุบันอาหารทะเลที่มีคุณภาพกลับหาได้น้อยและราคาสูงขึ้น ประชาชนไทยส่วนใหญ่เข้าไม่ถึง มีการนำเข้าอาหารทะเลแช่แข็งจากต่างประเทศมาป้อนตลาดคนไทยในราคาถูกและคุณภาพต่ำ เพราะสัตว์น้ำคุณภาพในทะเลถูกทำลายให้เสื่อมค่าลง การทำประมงที่มีคุณภาพแบกต้นทุนสูง

2. สาระสำคัญและข้อเท็จจริง

1. สัตว์น้ำทะเลไทยมีจำนวนจำกัด เช่นเดียวกับ ที่ดิน สินแร่ และทรัพยากรอื่นรัฐควรมีการจัดสรรแบ่งปันอย่างเป็นธรรมเท่าเทียมและมีหลักประกันการเข้าถึง ปัจจุบันรัฐ บริหารจัดการการจับสัตว์น้ำโดยกำหนดโควตาการจับสัตว์น้ำ ให้แก่อุตสาหกรรมประมงพาณิชย์มีสิทธิจับสัตว์น้ำได้ 80% ของสัตว์น้ำทะเลไทยทั้งหมด (ประมาณ 1,200,000,000 กก. จากทั้งหมด 1,500,000,000 กก.) แถมเมื่อลงรายละเอียดภาคปฏิบัติ กลับไม่กำหนดจากปริมาณที่จับได้จริง แต่ใช้สูตร “จำนวนวัน” มาใช้ในการ “ควบคุมปริมาณการจับสัตว์น้ำ” (ให้ทำได้เต็มที่ใน 240 วัน ต่อปี) นอกจากนั้นยังอนุญาตให้มี “การซื้อขายโควตาหรือจำนวนวัน” จากเรือประมงลำอื่นได้เพิ่มอีก ระบบนี้เป็นการการกีดขวางชาวประมงรายย่อย สร้างการได้เปรียบ “สามต่อ” ให้กับนายทุนประมงเกิดความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในหมู่ผู้ทำการประมงด้วยกันแล้ว และยังก่อให้เกิดการทำลายสัตว์น้ำในระยะยาว เมื่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรมประมง/บริษัทการประมง ได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐให้ใช้เรือประมงขนาดใหญ่และเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูง จับสัตว์น้ำมากเท่าที่ต้องการ จับสัตว์น้ำชนิดใดหรือขนาดใดก็ได้ ผลผลิตเกือบครึ่งหนึ่งจึงเป็นสัตว์น้ำคุณภาพต่ำ เน่าและ สัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อน ที่มนุษย์ใช้บริโภคไม่ได้ ป้อนโรงงานปลาป่น ปล่อยให้เกิดสงครามแย่งชิงทรัพยากรจำนวนน้อยที่เหลือกันเองในหมู่คนจนในชนบท

พรรคการเมืองควรมี นโยบาย “เปลี่ยนการให้โควตาการจับสัตว์น้ำให้เป็นธรรมและยั่งยืน”

โดยต้องจัดสรรโควตาการจับให้ผู้ประกอบการประมงด้วยปริมาณที่จับได้จริง และต้องแบ่งปริมาณสัตว์น้ำให้ผู้ผลิตรายย่อยหรือชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีประชากรมากกว่า 80% ของประชากรผู้จับสัตว์น้ำทั้งหมด ก่อนเป็นอันดับแรก ในอัตรา 50% ของสัตว์น้ำทะเลไทยทั้งหมด หรือประมาณ 750,000 ตัน หรือเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าประมาณ 10 ตัน ต่อลำต่อปี

2. จากข้อมูลสถิติเชิงประจักษ์ แสดงผลว่าอวนลากคู่มือการจับสัตว์น้ำเศรษฐกิจได้ปริมาณน้อย แต่จับเอาสัตว์น้ำพลอยจับมาก จากการศึกษา อวนลากคู่มือจำนวน 1,318 ลำ จับสัตว์น้ำเศรษฐกิจเพียงร้อยละ 25.78 และปลาเป็ด (ไม่มีคุณภาพ) ร้อยละ 74.22 โดยในส่วนขององค์กรประกอบปลาเป็ด พบว่า มี

ปลาเบ็ดแท้มียังร้อยละ 18.77 เท่านั้น แต่ปนเปื้อนสัตว์น้ำเศรษฐกิจขนาดเล็กถึงร้อยละ 81.23 หรือในกรณีการประมงอีกหลายประเภท ที่จับเอาสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนจำนวนอัตราสูง รุนแรงมากขึ้น ในทางการตลาดพบว่าการส่งออกปลาปนเปื้อนสัตว์น้ำเศรษฐกิจปลาเบ็ดมูลค่าต่ำ ไปยังฐานอุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์ของกลุ่มทุนอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ในประเทศใกล้เคียง ปีละกว่า 150 ล้านกิโลกรัมอย่างต่อเนื่อง การผลิตปลาปนเปื้อนจากกระบวนการนี้ เป็นสาเหตุสำคัญอย่างยิ่งในวงจรการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำทำลายระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหารในทะเลไทย ก่อให้เกิดความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการควบคุมการจับสัตว์น้ำเศรษฐกิจขนาดเล็กหรือสัตว์น้ำวัยอ่อน เพื่อให้ทรัพยากรทางทะเลมีเหลือ เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ในอนาคต ไม่ควรเปิดโอกาสให้จับสัตว์น้ำวัยอ่อนได้โดยเสรี ควรปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และ ควรกำหนดอัตราสัตว์น้ำพลอยจับที่เหมาะสม พรรคการเมืองควรมีนโยบายส่งเสริมความสมดุลยั่งยืน โดยมีมาตรการ ดังนี้

- (1) ยกเลิกอวนลากคู่ ส่งเสริมผู้ประกอบการให้ใช้เทคโนโลยีใหม่อื่นๆที่เหมาะสม
 - (2) ประกาศกำหนดอัตราสัตว์น้ำพลอยจับ สัตว์น้ำที่จับได้โดยบังเอิญ ในเครื่องมืออื่นๆ
 - (3) ห้ามส่งออกผลผลิตปลาปนเปื้อนสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนจากการประมงไปนอกประเทศ
 - (4) จำกัดจำนวนเครื่องมือประมงประสิทธิภาพสูง แทนการควบคุมจำนวนเรือชาวประมงพื้นบ้าน และกำหนดให้ทำการประมงในเขตห่างจากชายฝั่งทะเลอย่างน้อย 12 ไมล์ทะเล
3. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นการทำการประมงแนวทางหนึ่ง ที่สร้างรายได้เสริมให้กับชาวประมง แต่ในบางพื้นที่นายทุนมีอำนาจเหนือกว่าชาวประมงพื้นบ้านในท้องถิ่น มีการครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ในทะเลสร้างคอกหอยสำหรับเพาะเลี้ยงหอยชนิดต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่ไม่ได้รับอนุญาต เกิดความขัดแย้ง รุกล้ำพื้นที่ทำการประมง ชาวประมงอื่นๆถูกจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำขาดการควบคุมการใช้วัสดุในการเพาะเลี้ยง ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

พรรคการเมืองควรมีมาตรการและนโยบายควบคุมอย่างเพียงพอ เพื่อยุติปัญหาในพื้นที่ชายฝั่งทุกจังหวัด ป้องกันการผูกขาดพื้นที่เพาะเลี้ยง, จำกัดพื้นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงในทะเลต่อครัวเรือน กระจายการเข้าถึงประโยชน์ให้เป็นธรรม, รวมทั้งกำหนดมาตรการปกป้องคุ้มครอง พื้นที่ทำการประมงชายฝั่ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และส่งเสริมการเพาะเลี้ยงที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้มีการศึกษาติดตามประเมินผลทุกปี

4. แม้ว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มพระราชกำหนดการประมง พ.ศ.2558 มาแล้วสองครั้ง (ในปี 2560 และในล่าสุดในปี 2568) แต่ยังมีประเด็นต้องแก้ไขบางมาตราที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม เช่น การให้ นิยามประมงพื้นบ้าน ที่เหมาะสมกับสังคมจริง , ข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรประมง ในคณะกรรมการนโยบายประมงระดับชาติ และ การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในระดับจังหวัด ที่ยังต้องรออนุมัติรัฐมนตรี มีขอบเขตอำนาจจำกัดแค่ในเขตทะเลชายฝั่ง, องค์ประกอบไม่เหมาะสมไม่มีตัวแทนของผู้บริโภค, ไม่มีหลักประกันว่าจะมีตัวแทนของสังคมอื่นๆซึ่งมีส่วนได้เสีย สามารถเข้าไปเป็นกรรมการได้ ฯลฯ

พรรคการเมืองควรมีนโยบาย ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายประมง ให้เกิดความเป็นธรรม
ต่อชาวประมงพื้นบ้าน และสังคม

5. ประเทศไทยติดอันดับ 6 ของโลกที่ปล่อยขยะลงทะเล และคนไทยสร้างขยะเฉลี่ยคนละประมาณ 11 กิโลกรัมต่อวัน โดยเฉพาะถุงพลาสติกที่ย่อยสลายได้ยากและเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดผลกระทบ
ต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล ชุมชนประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเลได้รับผลกระทบจากปัญหา
ขยะ เป็นอุปสรรคในการทำประมง เนื้อปลาในทะเลมีองค์ประกอบไมโครพลาสติกมากขึ้น จากขยะใน
ทะเล และสัตว์ทะเลหายากบางชนิดใกล้สูญพันธุ์ ชุมชนประมงพื้นบ้านจำนวนมากมีความพยายามใน
การจัดการจัดการขยะ แต่ปัญหาขยะเกินความควบคุมของชุมชนเล็ก พรรคการเมืองควรมี มาตรการ
กำหนดให้ ขยะพลาสติกต้องมีเจ้าของ ขยะพลาสติกในทะเลต้องมีพ่อแม่ผู้ปกครอง ขยะพลาสติกต้อง
ไม่กำพร้า เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบ ทั้งการป้องกันและจัดเก็บ
6. แม้จะมีการเปิดให้ชาวประมงพื้นบ้านนำเรือมาจดทะเบียนเป็นเรือประมง แต่การดำเนินการจด
ทะเบียนเรือของชาวประมงพื้นบ้านในหลายพื้นที่ต้องพบเจอกับอุปสรรคในการดำเนินการ ขั้นตอน
ซับซ้อนเดินทางลำบาก เอกสารจำนวนมาก ใช้กระบวนการจดทะเบียนเรือ ยุ่งยากซับซ้อน ใช้
มาตรฐานเดียวกับ เรือประมงขนาดใหญ่ ไม่สอดคล้องกับ การใช้เรือประมงพื้นบ้านหางยาว เช่น กรณี
กำหนดให้ “สอบใบอนุญาตนายท้ายเรือประมงชั้นสอง” กำหนดให้มีใบอนุญาตนายช่างเรือ ซึ่งเกิน
ความจำเป็น สำหรับเรือประมงขนาดเล็ก

จึงเสนอให้ พรรคการเมือง มีนโยบาย แก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมเจ้าท่า กำหนดการจด
ทะเบียนเรือประมงพื้นบ้านใหม่ เพื่อให้ชาวประมงสามารถเข้าถึงการจดทะเบียนเรือ ได้มากขึ้น
และจัดทำโครงการ “ศูนย์ตรวจเรือชุมชน” และต้องทำให้กระบวนการจดทะเบียนเรือเหมาะสมกับ
ประมงพื้นบ้าน โดยการมีวิธีจดทะเบียนเรือประมงพื้นบ้านในรูปแบบเฉพาะ ปรับปรุง ระบบตัวชี้วัด
การเป็นนายท้ายเรือทะเลชั้นสอง (ช่างเครื่อง) เพื่อใช้ประกอบการจดทะเบียนเรือประมงพื้นบ้าน
ได้อย่างสอดคล้อง แท้จริง

7. หลังจากที่มีการห้ามไม่ให้มีผู้ใดบุกรุก หรือครอบครองที่อยู่อาศัยบริเวณริมชายฝั่งทะเล โดยอ้างเหตุว่า
กีดขวางทางเดินเรือนั้น ทำให้ชาวประมงพื้นบ้าน ที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนดั้งเดิมอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล
ซึ่งเป็นวิถีชาวทะเลดั้งเดิม ต้องเข้าขายเป็นสิ่งล่วงล้ำลำน้ำไปด้วย และต้องไปลงทะเบียนการถือครอง
พื้นที่ และที่อยู่อาศัย สมาคมสมาพันธ์ฯ ได้เสนอปัญหาต่อกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม มาอย่าง
ต่อเนื่อง การครอบครองพื้นที่และที่อยู่อาศัย รวมถึงจ่ายค่าธรรมเนียมตามที่รัฐกำหนด โดยมอบ
อำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ ซึ่งปัจจุบันยังมีปัญหาการดำเนินการใน
หลายพื้นที่ เช่น ชุมชนดั้งเดิม

ควรปรับปรุงกฎกระทรวงคมนาคม ให้ที่อยู่อาศัยและทำกินของชุมชนชายฝั่งดั้งเดิมได้รับการ
ยกเว้น การจัดเก็บค่าธรรมเนียม

8. การทำประมงพื้นบ้าน มีต้นทุน เป็น เครื่องมือประมง และอุปกรณ์การทำประมง สูง เป็นต้นทุน
ที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้าน โดยพบว่า การลงทุนในสัดส่วนสูงกว่าการทำประมงพาณิชย์ หาก

เทียบกับผลผลิตที่ได้ อีกทั้งพบว่า มีการผลิตเนื้ออวนสำหรับนำมาประกอบเครื่องมือประมงพื้นบ้าน มีคุณภาพต่ำ เสียหายง่าย ปัจจุบันราคาน้ำมันสูงขึ้นมากเมื่อเทียบกับในอดีต ชาวประมงพื้นบ้านต้องใช้ทุนในการออกเรือเพิ่มขึ้นส่งผลต่อราคาสัตว์น้ำ รัฐบาลสนับสนุนน้ำมันราคาต่ำให้ได้เฉพาะการประมงเชิงพาณิชย์อุตสาหกรรม ในขณะที่ชาวประมงพื้นบ้านกลับต้องใช้ น้ำมันเติมเครื่องยนต์วิ่งเรือ ในราคาน้ำมันตลาดรถยนต์ทั่วไป เมื่อคำนวณเทียบอัตราการลงทุนต่อผลการจับที่ได้ พบว่า ชาวประมงพื้นบ้านลงทุนค่าน้ำมันสูงกว่าการประมงเชิงพาณิชย์พรรคการเมืองควรมีมาตรการย่อย ดังนี้

- 1) สนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์การประมงชุมชน ที่จำหน่ายเครื่องมืออุปกรณ์การทำประมงที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในราคาถูก และเป็นธรรม
- 2) นโยบายน้ำมันราคาต่ำ 3,000 ลิตรต่อปี ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน
- 3) ควบคุมคุณภาพของเครื่องมือประมง โดยเฉพาะ “เนื้ออวน” ให้มีมาตรฐาน คุณภาพที่ดี แข็งแรง คงทน มีอายุการใช้งานยาวนาน ลดปัญหาต้นทุนการทำประมงที่สูงขึ้น และปริมาณขยะทะเลจากเศษอวน เหลือซากเครื่องมือประมงตกค้างในทะเลน้อยลง
- 4) ส่งเสริม ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำทะเลคุณภาพ รับรองมาตรฐานสัตว์น้ำทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน และส่งเสริมการตลาดสัตว์น้ำทะเลจากประมงพื้นบ้าน
- 5) สนับสนุน โครงการ เขตคุ้มครองทางทะเลโดยชุมชน / โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งของประมงพื้นบ้าน เพื่อเป็นหลักประกันว่า ทะเลชุมชนสามารถเป็นปัจจัยการผลิต
- 6) กองทุนประกันกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือเกิดภัยพิบัติ
- 7) สนับสนุนให้ทำการประมงพื้นบ้านยั่งยืน ในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านได้เข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานฯ เพื่อการประมงได้อย่าง สอดคล้อง สมดุล และยั่งยืน
- 8) สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนประมงพื้นบ้าน
- 9) งบประมาณและแก้ไขกฎระเบียบ การพัฒนา ท่าเทียบเรือประมงพื้นบ้าน และคานเรือชาวประมงพื้นบ้าน
- 10) จัดตั้ง “โรงเรียนชาวประมงพื้นบ้านยั่งยืน” ลดข้อจำกัดและการขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประมงพื้นบ้าน และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ของชาวประมงพื้นบ้าน

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

3.1 หมวดหนึ่ง พรรคการเมืองควรมีนโยบายเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำที่มีคุณภาพให้คนไทยเข้าถึงอาหารทะเลของประเทศแทนการนำเข้า เฉลี่ยอย่างน้อย 30 กิโลกรัมต่อคนต่อปี และจัดสรรทรัพยากรสัตว์น้ำประมงทะเลไทยอย่างเป็นธรรมเท่าเทียม จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

1. เปลี่ยนโควตาการจับสัตว์น้ำเป็นปริมาณน้ำหนักจริง เพื่อจัดสรรทรัพยากรประมงทะเลอย่างเป็นธรรม/เท่าเทียม
2. ยกเลิกอวนลากคู่ ส่งเสริมเทคโนโลยีใหม่ / ควบคุมการจับสัตว์น้ำวัยอ่อนหรือสัตว์น้ำเศรษฐกิจขนาดเล็ก เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างสมดุลยั่งยืน
3. “เขตเพาะเลี้ยงทางทะเลระดับหมู่บ้าน” เพื่อควบคุมแหล่งเพาะเลี้ยงในทะเล
4. แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายประมง ให้เหมาะสม
5. “ขยะไม่กำพริ้ว” - ทะเลปลอดขยะพลาสติก

3.2 หมวดที่สอง ว่าด้วยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้านชนกลุ่มน้อยในประเทศ ชาวประมงพื้นบ้านเป็นกลุ่มประชากรกลุ่มน้อยอย่างแท้จริง โดยใน 3,700 ชุมชน มีประชากรประมาณ 400,000 คน หากเทียบกับเกษตรกร และกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมไทย แต่มีศักยภาพสูงในการผลิตอาหารทะเลที่มีคุณภาพสูง สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งระดับมหภาค และระดับครัวเรือน ต้องส่งเสริมให้ชาวประมงพื้นบ้านมีชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างเป็นธรรม ต้องแก้ไขอุปสรรค และสร้างหลักประกันการเข้าถึงบริการต่างๆ ด้วยมาตรการต่าง ๆ จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

1. ศูนย์ตรวจเรือชุมชน /ปรับปรุงระเบียบการจดทะเบียนเรือของประมงพื้นบ้าน
2. ชาวประมงพื้นบ้านต้องมีสิทธิในที่อยู่อาศัย 100% อยู่บริเวณชายฝั่งหรือพื้นที่ในทะเลได้ตามปกติ
3. น้ำมันเพื่อประมงพื้นบ้าน , สหกรณ์การประมงพื้นบ้าน “ผู้ประกอบการประมงพื้นบ้านรุ่นใหม่” ด้วยการทำการประมงได้ผลผลิตดี มีคุณภาพ รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านป่าไม้และที่ดิน “ด้านการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน”

ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม
เครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ปัญหาที่ดินและป่าไม้ของประเทศไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมายาวนาน และเป็นหนึ่งในรากเหง้าความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้งทางสังคม และความไม่มั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติ แม้รัฐจะมีนโยบายและกฎหมายจำนวนมาก แต่การแก้ไขปัญหายังไม่สามารถตอบโจทย์ความเป็นธรรมและความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญและเป็นรากฐานในการผลิตและการสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรรายย่อย ผู้ยากจน และแรงงานไร้ที่ดิน กำลังประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนที่ดิน และไม่สามารถเข้าถึงที่ดินสำหรับทำกินและที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย และที่ดินที่เข้าร่วมกันเพื่อประโยชน์ของชุมชน ตลอดจนยังมีปัญหาเรื่องการกระจุกตัวการถือครองที่ดิน ปัญหาการเก็งกำไรที่ดิน เป็นเหตุให้ที่ดินถูกทิ้งร้างไม่ทำประโยชน์หรือใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ โดยที่ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินถือเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย

2. สาระสำคัญและข้อเท็จจริง

2.1 สถานการณ์ปัญหาด้านที่ดิน

ปัจจุบัน ประเทศไทยยังประสบปัญหา การกระจุกตัวของการถือครองที่ดิน, ความไม่มั่นคงในสิทธิของประชาชน, และ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ป่า ควบคู่กับแรงกดดันจากการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสถานการณ์ปัญหาที่ดินในประเทศไทยที่นำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำสังคมไทย มีดังนี้

1. การถือครองที่ดินไม่เป็นธรรม เพราะที่ดินส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในมือของคนส่วนน้อย ขณะที่ประชาชนจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินหรือถือครองอย่างไม่มั่นคง กลุ่มทุนและนิติบุคคลถือครองที่ดินจำนวนมากเพื่อการเก็งกำไรหรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มศักยภาพ ระบบภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างยังไม่สามารถลดการกักตุนที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความไม่มั่นคงในสิทธิในที่ดินของประชาชน ทั้งกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ชุมชนชนบท และชุมชนชาติพันธุ์จำนวนมาก อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ หรืออยู่ในเขตที่รัฐประกาศทับภายหลัง การบังคับใช้กฎหมายด้านที่ดินมีลักษณะเลือกปฏิบัติระหว่างประชาชนกับกลุ่มทุน กลไกพิสูจน์สิทธิในที่ดินยังขาดความโปร่งใส เป็นธรรมและขาดการมีส่วนร่วม
3. ความล่าช้าในการปฏิรูปที่ดิน การจัดที่ดิน สปก. ยังมีปัญหาการเปลี่ยนมือและการใช้ผิดวัตถุประสงค์เครื่องมือเชิงนโยบาย เช่น ธนาкарที่ดินและโฉนดชุมชน ยังมีขอบเขตจำกัดและไม่สามารถขยายผลเชิงโครงสร้างได้

2.2 สถานการณ์ปัญหาด้านป่าไม้

1. พื้นที่ป่าและคุณภาพทรัพยากร แม้ตัวเลขพื้นที่ป่าจะทรงตัวในช่วงหลัง แต่คุณภาพป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง ป่าถูกใช้เพื่อรองรับโครงการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน เกษตรเชิงเดี่ยว และกิจกรรมเศรษฐกิจขนาดใหญ่
 2. ผลกระทบจากนโยบายอนุรักษ์แบบรวมศูนย์ นโยบายและกฎหมายป่าไม้ยังเน้นการควบคุมจากส่วนกลาง ชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาก่อนการประกาศเขตป่าถูกมองเป็นผู้บุกรุก นโยบาย “ทวงคืนผืนป่า” ส่งผลให้เกิดการจับกุม ดำเนินคดี และไล่อพยพชุมชนจำนวนมาก
 3. ความขัดแย้งรัฐ-ชุมชน กฎหมายป่าไม้และอุทยานยังไม่ยอมรับบทบาทการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างแท้จริง ประกอบกับเจ้าหน้าที่รัฐยังยึดกฎหมายที่ออกมาทับชุมชน ช่องว่างระหว่างการอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของความขัดแย้ง
 4. กฎหมายและนโยบายที่เป็นข้อจำกัด กฎหมายด้านที่ดินและป่าไม้หลายฉบับมีลักษณะล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน ให้อำนาจรัฐสูง แต่จำกัดสิทธิประชาชน เปิดช่องให้โครงการพัฒนาและการลงทุนขนาดใหญ่เข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายกว่าชุมชนท้องถิ่น
 5. ผลกระทบเชิงสังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลทำให้ปัญหาความยากจนและหนี้สินของเกษตรกร เกิดความขัดแย้งในพื้นที่และความไม่ไว้วางใจต่อรัฐ ทำให้เกิดการสูญเสียฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาที่ขาดความยั่งยืนและสร้างต้นทุนทางสังคมระยะยาว
- ซึ่งแนวโน้มและความท้าทายในอนาคต การขยายตัวของโครงการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ และโครงสร้างพื้นฐาน จะเพิ่มแรงกดดันต่อที่ดินและป่าไม้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้ทรัพยากรที่ดินและป่ามีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้น หากยังขาดการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ความขัดแย้งจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นเป้าหมายทางนโยบาย จึงควรมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลไกการกระจายการถือครองที่ดินสนับสนุนให้เกษตรกรและผู้ยากจน ได้มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย จึงเห็นควรให้มีการตรากฎหมายฉบับนี้ เพื่อดำเนินการกระจาย การถือครองที่ดินและช่วยให้เกษตรกรรายย่อย ผู้ยากจนและแรงงานไร้ที่ดิน ได้มีที่ดินทำกินและที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย และที่ดินที่ใช้ร่วมกันเพื่อประโยชน์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อย ผู้ยากจน และแรงงาน ไร้ที่ดิน และองค์กรของคนจนในรูปแบบต่าง ๆ ได้มีสิทธิร่วมกันในที่ดิน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับป้องกันไม่ให้ที่ดินหลุดมือหรือหลุดเข้าสู่กลไกตลาด เพื่อปกป้องที่ดินไว้ให้เกษตรกรรายย่อย ผู้ยากจน และแรงงานไร้ที่ดิน ได้ใช้ประโยชน์ต่อไป โดยการบริหารจัดการร่วมกัน ระหว่างรัฐกับประชาชน

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้มีนโยบายการยกระดับโฉนดชุมชนให้เป็นการจัดที่ดินรูปแบบหนึ่งภายใต้มาตรา ๑๐ (๔) ของพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยมีแนวทาง 4 ขั้นตอน ดังนี้
 - 1.1 ให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ จัดทำระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. (ฉบับที่ 3/ฉบับปรับปรุงแก้ไข) รวมถึงยืนยันแนวทางการดำเนินการโฉนด

ชุมชน เพื่อให้การดำเนินการโอนชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดที่ดิน ตามมาตรา 10 (4) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562

- 1.2 ให้สำนักงานโอนชุมชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กำหนดเป้าหมายและแผนการขับเคลื่อนงานของสำนักงานโอนชุมชน ประกอบด้วย แผนการรับรองชุมชน แผนคุ้มครองพื้นที่โอนชุมชน แผนสนับสนุนและส่งเสริมศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน (ร่าง) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโอนชุมชน พ.ศ. (ฉบับที่3/ฉบับปรับปรุงแก้ไข) เข้าสู่การพิจารณา
- 1.3 ให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ นำแนวทางการดำเนินการโอนชุมชนและนำร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโอนชุมชน พ.ศ. ... (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) ให้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติเพื่อพิจารณารับรอง และนำเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีประกาศใช้ภายใน 100 วัน
- 1.4 ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ จัดทำและแก้ไขกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ ให้สำนักงานโอนชุมชนเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี และมีภารกิจในการบริหารจัดการที่ดินด้วย โดยให้เกิดผลภายใน 6 เดือน และนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบต่อไป
2. ให้มีพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน เพื่อการกระจายการถือครองที่ดิน อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 43 ได้บัญญัติให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 57 รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล และยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์ จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ และหมวด ๖ แผนนโยบายของรัฐ มาตรา 71 รัฐพึง เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่ อาศัยอย่างเหมาะสม มาตรา 72 รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำและพลังงาน (3)จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม มาตรา 73 รัฐพึงจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มี ปริมาณและคุณภาพสูง มีความปลอดภัย โดยใช้ต้นทุนต่ำ และสามารถแข่งขันในตลาดได้ และพึงช่วยเหลือ เกษตรกรผู้ยากไร้ ให้มีที่ทำกินโดยการปฏิรูปที่ดิน หรือวิธีอื่นใด และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศมาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านการจัดให้มีการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม รวมทั้ง การตรวจสอบกรรมสิทธิ์ และการถือครองที่ดินทั้งประเทศเพื่อแก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองที่ดิน อย่างเป็นระบบ

3. ให้มีพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า เพื่อให้การกระจายการถือครองที่ดินเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการทางภาษีเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขการกระจุกตัวของที่ดินและเป็นกลไกในการบริหารจัดการที่ดินอย่างเป็นธรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์การกระจุกตัวของที่ดินในปัจจุบัน จึงเสนอให้รัฐบาลจัดทำร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า และประกาศใช้ภายใน 2 ปี
4. ให้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นรากฐานของ การผลิตทางการเกษตร ซึ่งจำเป็นต้องบำรุงรักษาและฟื้นฟูดิน รวมทั้งพัฒนาให้เหมาะสมแก่การประกอบการเกษตรได้อย่างยั่งยืนและนำไปสู่การ เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก และจากผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้มีการนำที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตรไปใช้เพื่อกิจกรรรมอื่นๆ หรือเป็นเจ้าของที่ดินแทนคนต่างด้าวด้วยประการใดๆ ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศและความเป็นอยู่ของ เกษตรกร ประกอบกับยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในลักษณะที่เป็นองค์รวม ดังนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรสูญเสียที่ดิน อันจะมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศตลอดจนเพื่อควบคุมการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ด้านเกษตรกรรมอย่างเต็มที่
5. ให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาถนน การขยายเขตไฟฟ้า การเข้าถึงไฟฟ้า การพัฒนาระบบน้ำ ระบบประปาชุมชน และการประปาส่วนภูมิภาค
6. ให้มีคณะกรรมการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562, พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 และ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดยเปิดให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีวิถีชีวิตที่หลากหลาย เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายที่ผ่านมาสร้างผลกระทบและตัดตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายพื้นที่ ยืนอยู่บนหลักการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่คุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์

4. ข้อเสนอเชิงนโยบาย “สถานศึกษาเสริมปัจจัยสร้าง-ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ”

เครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพภาคใต้

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทางสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เผยค่าใช้จ่ายในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบมูลค่าสูญเสียทางเศรษฐกิจคิดเป็น 171,313 ล้านบาท เป็นความเสียหายทางอ้อม เช่น ขาดงาน หรือเสียชีวิตก่อนวัยอันควร และพบว่ามี การเสียชีวิตจากเหตุเกี่ยวข้องกับดื่มแอลกอฮอล์ แนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์ตั้งแต่ปี 2558 - 2564 รวมทั้งสิ้น 140,272 คน เฉลี่ยประมาณ 20,039 รายต่อปี ในผู้ชาย และ 2,312 รายต่อปีในผู้หญิง จำนวนการเสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นี้ มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และสูงสุดในปี 2562 คือ 21,737 คน

ส่วนด้านการสูบบุหรี่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับต้นๆ ของไทย ทำให้คนไทยเสียชีวิตปีละกว่า 50,000-70,000 คน จากโรคร้าย เช่น มะเร็ง หัวใจ และหลอดเลือดสมอง นอกจากนี้ ควันบุหรี่มือสองยังคร่าชีวิตคนไทยปีละกว่า 20,000 ราย โดยกลุ่มเปราะบางอย่างเด็กเล็กและผู้สูงอายุมีความเสี่ยงสูงที่สุด และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและค่ารักษาพยาบาลอย่างมหาศาล โดยสถิติและการเสียชีวิตจากบุหรี่พบว่า

- ผู้สูบบุหรี่โดยตรง: เสียชีวิตปีละกว่า 50,000 คน โดยข้อมูลปี 2560 จาก รพ.รามาธิบดี ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตถึง 72,656 รายจากการสูบบุหรี่ และส่วนใหญ่เสียชีวิตก่อนวัยอันควรเฉลี่ย 17.8 ปี.
- ควันบุหรี่มือสอง: มีผู้เสียชีวิตปีละกว่า 20,000 คน (ข้อมูลปี 2562) โดยเด็กเล็ก 0-14 ปี และผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมีความเสี่ยงสูงที่สุด

และการระบาดของบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเด็กและเยาวชนปัจจุบัน ก็ได้เข้าไปในโรงเรียนจนถึงนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่น่าเป็นห่วง คือ พบกลุ่มผู้เสพยาใหม่ที่เป็ นเยาวชนอายุเพียง 13 ปี และมีการนำไปขายในสถานศึกษา โดยเด็กและเยาวชนเป็น คนรับไปจำหน่ายเอง ซึ่งถือเป็นปัญหาในระดับประเทศ

ด้านการระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (STIs) จากข้อมูลของกองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่าในปี 2568 พบผู้ป่วยโรคซิฟิลิส 12,485 คน และมีคนเสียชีวิตแล้ว 2 คน นอกจากนี้หากดูจากรายงานสถิติแล้วจะพบว่าในปี 2567 มีแนวโน้มผู้ป่วยด้วยโรคนี้เพิ่มขึ้นสูง 8.23 เท่า โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 15-24 ปีที่เพิ่ม 10.87 เท่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

และเรื่องการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ในไทยมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงเป็นปัญหา โดยล่าสุดปี 2567 พบว่ามีอัตราการคลอดในกลุ่มอายุ 10-14 ปี อยู่ที่ 0.93 ต่อพันคน แม้จะลดลงจากปีก่อน แต่ยังสูงกว่าเป้าหมาย (0.7 ต่อพันคน) ส่วนในกลุ่ม 15-19 ปี อัตราการคลอดลดลงต่อเนื่องมาจากหลายปัจจัย เช่น การคุมกำเนิดและการให้ความรู้ที่ดีขึ้น แต่ปัญหาท้องไม่พร้อมยังส่งผลกระทบสูง ในกลุ่มอายุ 10-14 ปี: ในปี 2567 อัตราการคลอดอยู่ที่ 0.93 ต่อพันคน (สูงกว่าเป้าหมาย ≤ 0.7) กลุ่มอายุ 15-19 ปี: อัตราการคลอดลดลงอย่างต่อเนื่อง (ปี 2563 อยู่ที่ 28.7 ต่อ 1,000 คน)

2. สารสำคัญและข้อเท็จจริง

2.1 เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ผลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติ ปี 2567 รายงานว่า จำนวนผู้ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (นักดื่มปัจจุบัน; นักดื่มฯ ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 28.0 (16 ล้านคน) ในปี 2564 เป็นร้อยละ 35.2 (20.9 ล้านคน) ในปี 2567 โดยมีความชุก "นักดื่มหนัก" เพิ่มขึ้นทุกกลุ่ม โดยรวมเพิ่มขึ้น 7.2% โดยผู้ชายเพิ่มขึ้น 9.3% ผู้หญิงเพิ่มขึ้น 5.9% และคนไทยเริ่มดื่มเร็วขึ้น ซึ่งพบว่าอายุเฉลี่ยที่เริ่มดื่มลดลงจาก 20.4 ปี → 19.9 ปี ผู้ชายเริ่มดื่มเร็วขึ้นเฉลี่ย 0.5 ปี ผู้หญิงเริ่มดื่มเร็วขึ้นเฉลี่ย 1 ปี และเด็กและเยาวชนดื่มมากขึ้น วัย 15–19 ปี ความชุกเพิ่มจาก 9.0% → 9.6% วัย 20–24 ปี: ความชุกเพิ่มจาก 31.6% → 37.8%

ซึ่งพฤติกรรมดื่มเหล้าในไทยกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่น่ากังวล โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและนักดื่มหนัก การเฝ้าระวังและการป้องกันจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ

2.2 บุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้า

พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ในช่วงปี 2550 – 2567 มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2550 พบว่ามีผู้สูบบุหรี่ 10.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 21.2 ลดลงเหลือผู้สูบบุหรี่ 9.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 16.5 ในปี 2567 เมื่อพิจารณาประเภทของบุหรี่ที่สูบ จากผลการสำรวจ ปี 2567 พบว่าประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบบุหรี่ ร้อยละ 16.5 นิยมใช้ผลิตภัณฑ์ยาสูบประเภทบุหรี่ที่ผลิตจากโรงงานมากที่สุด (ร้อยละ 12.6) รองลงมา คือ บุหรี่มวนเอง (ร้อยละ 8.8) บุหรี่ไฟฟ้า (ร้อยละ 1.5) และเป็นบุหรี่ประเภทอื่น ๆ เช่น ยาสูบที่สูบผ่านน้ำ (ร้อยละ 0.2) ตามลำดับ

ส่วนการระบาดของบุหรี่ไฟฟ้า เป็นวิกฤตสาธารณสุข โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วโลก รวมถึงไทย ที่มีอัตราการใช้เพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ เพราะรูปลักษณ์ที่คล้ายของเล่น กลิ่นหอม และการโฆษณารูปแบบใหม่ ทำให้เข้าใจผิดว่าปลอดภัย ทั้งที่จริงแล้วมีนิโคตินเข้มข้นสูง ทำลายสมอง ก่อโรคทางเดินหายใจและจิตเวช และสร้างการเสพติดรุนแรง การสูบบุหรี่ไฟฟ้าของเด็กและเยาวชนเพิ่มเป็น 17.6% ในปี 2565 จากเดิมอยู่ที่ 3.3% ในปี 2558 เทียบเท่ากับเพิ่มขึ้น 5.3 เท่า ที่สำคัญยังพบว่า มีผู้เริ่มใช้บุหรี่ไฟฟ้าอายุน้อยที่สุดอยู่ที่ 7 ปี การควบคุมยังเป็นช่องโหว่และต้องเร่งแก้ปัญหาด้วยกฎหมายที่เข้มข้น

2.3 การระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (STIs)

ในปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน (15-24 ปี) โดยมีสาเหตุหลักมาจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน, การเปลี่ยนคู่นอนบ่อย, การใช้สารเสพติดร่วมเพศ และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ยังไม่ทั่วถึง. โรคที่พบบ่อย ได้แก่ ซิฟิลิส, หนองใน, หนองในเทียม, เริม และหูดหงอนไก่ (HPV). การป้องกันที่สำคัญคือการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้ง, การจำกัดจำนวนคู่นอน, และการเข้ารับการตรวจรักษาเมื่อมีความเสี่ยง

2.4 การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร

รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น กรมอนามัย สสส.) เร่งแก้ปัญหาและให้ความสำคัญกับการป้องกัน การเข้าถึงบริการ และการให้คำปรึกษา แม้จะมีความคืบหน้าในการลดอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงทำหาย และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัยรุ่นต่อไป

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ให้ทุกพรรคการเมืองกำหนดนโยบายด้านการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากปัจจัยเสี่ยง โดยใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลาง ภายในแนวคิด “สถานศึกษาเสริมปัจจัยสร้าง-ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ” และให้มีการดำเนินการตามมาตรการดังต่อไปนี้

1. จัดทำแผนงานและจัดสรรงบประมาณ ในการพัฒนาและส่งเสริมผู้บริหาร ให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดนโยบายให้สถานศึกษามุ่งเป้าไปสู่ “สถานศึกษาเสริมปัจจัยสร้าง-ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ”
2. จัดทำแผนงานและจัดสรรงบประมาณ เพื่อยกระดับเสริมทักษะและพัฒนาครูผู้สอน ให้สามารถดำเนินการบูรณาการเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมฝึกอบรม การทัศนศึกษาการส่งเสริมพื้นที่สร้างสรรค์ รวมทั้งการให้คำแนะนำที่ดี
3. จัดทำแผนงานและจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียน ได้รวมกลุ่มกันเป็นชมรมหรือชุมนุมในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการให้ความรู้กับเพื่อนๆในโรงเรียน การรณรงค์ในวาระสำคัญต่างๆที่มีในสถานศึกษานั้นๆ
4. ส่งเสริมให้สถานศึกษา เป็นแกนกลางในการสร้างความร่วมมือและเชื่อมโยงระบบสุขภาพในพื้นที่ สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อกำหนดมาตรการเฝ้าระวัง ป้องกันเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพในกลุ่มเด็กและเยาวชน

5. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรม

เครือข่ายเปลี่ยนผ่านพลังงานสะอาดที่เป็นธรรมภาคใต้

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

การคาดการณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงเกินความเป็นจริงในแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า (แผน PDP) ทำให้ค่าไฟฟ้าสำรองของประเทศสูงขึ้น ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตเพิ่ม กระทบค่าไฟฟ้าประชาชน

- ปี 2567 ภาคใต้มีกำลังการผลิตไฟฟ้ารวม 3,269.1 เมกะวัตต์ แต่มีปริมาณการใช้ไฟฟ้ารวมทั้งภาค อยู่ที่ 2,418.60 เมกะวัตต์ ส่งผลให้ประชาชนต้องแบกรับค่าใช้จ่าย และจ่ายค่าไฟฟ้าแพงเกินจริง

2.สาระสำคัญและข้อเท็จจริง

ความไม่เป็นธรรมในการกำหนดค่าความพร้อมจ่ายไฟฟ้า ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการลงทุนธุรกิจพลังงานไฟฟ้า ภายใต้สัญญาซื้อขายไฟฟ้าในลักษณะ “ไม่ซื้อก็ต้องจ่าย” (Take or Pay) ประมาณการว่าที่ผ่านมา มีโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ 8 ใน 12 แห่งไม่ได้เดินเครื่องผลิตไฟฟ้า หรือเดินเครื่องไม่เต็มศักยภาพ แต่ยังได้รับเงินค่าความพร้อมจ่ายไฟฟ้าแบบไม่ซื้อก็ต้องจ่าย

การนำก๊าซธรรมชาติมาเป็นเชื้อเพลิงหลักของประเทศในการผลิตไฟฟ้าเกือบ 60% ไม่มีการสะท้อนกลไกทางด้านราคา ส่งผลให้ค่าไฟฟ้าสูงกว่าที่ควรจะเป็น

ความไม่เป็นธรรมในอัตราซื้อขายโซลาร์รูฟท็อป : อัตรารับซื้อไฟฟ้าต่ำในราคา 2.20 บาท / หน่วย ในขณะที่ค่าไฟที่ประชาชนจ่าย ประมาณ 4 บาท/หน่วย และการเปิดรับซื้อไฟฟ้าโซลาร์รูฟท็อปไม่โปร่งใส ด้วยระบบ “มาก่อนได้ก่อน” และการเปิดรับซื้อในจำนวนที่น้อย รับสมัครในระยะเวลานาน ทำให้ผู้ติดตั้งโซลาร์รูฟท็อปรายย่อยเสียเปรียบ อีกทั้งการเอกสารและขั้นตอนยุ่งยาก กระบวนการอนุมัติการติดตั้งโซลาร์เซลล์ที่ใช้เวลานานและมีหลายหน่วยงาน เพิกีดต้นทุนและไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการติดตั้ง

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมาย Carbon Neutrality ปี 2050 และ Net Zero ปี 2065 ได้อย่างแท้จริง ควรดำเนินการดังนี้

1. หยุดเพิ่มการสร้างโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ เพื่อแก้ปัญหาไฟฟ้าสำรองล้นระบบ
2. หยุดการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนลาว ในขณะที่ไฟฟ้าสำรองของไทยยังล้นระบบ
3. กำหนดสัดส่วนพลังงานสะอาดที่ไม่ละเมิดสิทธิชุมชนและสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า (แผน PDP)
4. กำหนดให้แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า มีการจัดทำแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าระดับภูมิภาคที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่
5. ปฏิรูปหลักคิดค่าความพร้อมจ่าย และปรับรูปแบบสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (PPA) ให้โรงไฟฟ้าร่วมรับผิดชอบต้นทุนการก่อสร้าง เพื่อลดภาระค่าความพร้อมจ่าย (AP) ผลักภาระสู่บิลค่าไฟของทุกครัวเรือน

6. สนับสนุนให้ประชาชนติดตั้งโซลาร์รูฟท็อป และโซลาร์ชุมชน โดยมีอัตราการซื้อขายไฟฟ้าในราคาเท่ากัน (Net Billing) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการติดตั้งโซลาร์เซลล์ และเพิ่มสัดส่วนพลังงานสะอาด และควรเร่งดำเนินการตามมาตรการดังนี้
- 6.1 เปิดโควตาซื้อไฟฟ้าให้โซลาร์ภาคประชาชน / โซลาร์ชุมชนเป็นลำดับแรก เพื่อความเป็นธรรมในการเข้าถึงการขายไฟฟ้าโซลาร์อย่างเป็นธรรม
 - 6.2 เปิดให้สมาชิกคอนโด / ผู้เช่า / ผู้มีรายได้น้อย ถือหน่วยสมัครใจจากโซลาร์ชุมชน ขยายสิทธิการเข้าถึงโดยไม่ต้องมีหลังคาเป็นของตัวเอง สามารถรับเครดิตในบิลค่าไฟได้
 - 6.3 สนับสนุนไมโครกริดชุมชน เพื่อให้สามารถซื้อขายไฟฟ้าภายในพื้นที่ได้
 - 6.4 สนับสนุนกลไกทางการเงินผ่านสถาบันการเงินของรัฐ และท้องถิ่น ด้วยสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการติดตั้งโซลาร์รูฟท็อป มาตรฐานอุปกรณ์ และประกันภัย
 - 6.5 สนับสนุนแพลตฟอร์มโปรซูเมอร์และบิลโพร่งใส โดยมีแอปพลิเคชันแสดงข้อมูลเรียลไทม์การผลิต/ส่งกลับ สูตรคำนวณเครดิต ค่าธรรมเนียม และการจ่ายเงิน

6. ข้อเสนอเชิงนโยบาย “ชุมชนและท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติ”

โดยเครือข่ายภัยพิบัติชุมชนภาคใต้

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและสถานการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติมีแนวโน้มเกิดบ่อยขึ้น สร้างความสูญเสีย ทั้งต่อชีวิตทรัพย์สิน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม คิดเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี ความเสียหายจากภัยพิบัติยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มาตรการรับมือไปจนถึงนโยบายป้องกันเพื่อลดความสูญเสียยังมีช่องว่างและ อุปสรรค ทำให้สถานการณ์ในหลายพื้นที่ยังต้องเผชิญกับความสูญเสียซ้ำซาก

ภัยพิบัติที่มีแนวโน้มมากขึ้นทั่วโลกจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพ ภูมิอากาศ และการพัฒนาที่ทำลายระบบนิเวศน์ ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการลดความเสี่ยงภัยพิบัติ ครั้งที่ 3 ณ เมืองเซนได ประเทศญี่ปุ่น ได้รับรองกรอบแนวทางการจัดการภัยพิบัติที่มีชื่อว่า Post - 2015 Framework for Disaster Risk Reduction เป็นกรอบการดำเนินงานของโลกระยะเวลา 15 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2558-2573) มีเป้าหมายในการป้องกันและลดความเสี่ยงภัยพิบัติ ผ่านภาคเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความสูญเสียจากภัยพิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และมีปฏิญญาเซนได (Sendai Declaration) ที่เป็นคำประกาศของประเทศสมาชิกในการร่วมสนับสนุนการดำเนินการตามกรอบการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติหลังปี พ.ศ. 2558 รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ หรือ SDGs ข้อที่ 13 เรื่องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

สถานการณ์ระดับโลก ศูนย์วิจัยด้านระบาดวิทยาของภัยพิบัติ (Centre for Research on the Epidemiology of Disaster: CRED) รายงานผลกระทบ ที่เกิดจากภัยพิบัติในปี 2565 ไว้ว่า ภัยพิบัติธรรมชาติเกิดขึ้น 399 ครั้ง มีผู้เสียชีวิต 86,473 ราย ส่งผลกระทบต่อผู้คน 93.1 ล้านคน และเกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ สูงถึง 202.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แม้ว่าจำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติในปี 2565 จะต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรายปีในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แต่มีอัตราการเสียชีวิตสูงเกินกว่าทั้งค่าเฉลี่ย 20 ปีและค่ามัธยฐาน (อ้างอิงจาก CRED, 2023)

สำหรับสถานการณ์ภัยพิบัติของประเทศไทยมีแนวโน้มเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทั้งชนิดที่เกิดขึ้นแบบฉับพลัน ก่อความเสียหายรุนแรง กับชนิดที่คาดการณ์ได้แต่ก่อความเสียหายอย่างกว้างขวาง กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ได้จัดประเภท ภัยพิบัติไว้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ (1) อุทกภัยดินโคลนถล่ม (2) พายุหมุนเขตร้อน (3) แผ่นดินไหว (4) สึนามิ (5) มหาอุทกภัย (6) ภัยแล้ง และ (7) ไฟป่า-หมอกควัน ซึ่งจะสร้างความสูญเสียทั้งต่อชีวิตทรัพย์สิน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี ตลอด 20 ปี ที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญ กับความสูญเสียจากภัยพิบัติต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จนมีผู้เสียชีวิตกว่า 10,000 คนและสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจสูงถึง 2.2 ล้านล้านบาท โดยเฉพาะอุทกภัย ที่รุนแรงและยาวนานขึ้น ส่งผลกระทบกับชาวบ้านเฉลี่ยปีละ 4.5 ล้าน คนสร้างความเสียหายกว่า 4.8 พันล้านบาท หรือภัยแล้งที่กระทบกับประชาชนเฉลี่ยปีละ 8.4 ล้านคน สร้างความเสียหายเฉลี่ยปีละ 1,000 ล้านบาท

2. สารสำคัญและข้อเท็จจริง

จากข้อมูลของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประกอบกับข้อมูลแผนการจัดการความปลอดภัยและปัจจัยเสี่ยงทางสังคม ปี 2560 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ระบุสถิติการเกิดภัยพิบัติ 8 ประเภท ได้แก่ อุทกภัย สึนามิ ดินโคลนถล่ม วาตภัย อัคคีภัย ภัยแล้ง การคมนาคมและขนส่ง และ ภัยจากไฟฟ้า ในช่วง 30 ปี นับตั้งแต่ปี 2532-2566 ซึ่งเห็นว่าอุทกภัยเป็นภัยที่สร้างความเสียหายมากที่สุดเกิดขึ้นกว่า 40,000 ครั้ง มีมูลค่าความเสียหายกว่า 166,255 ล้านบาท รองลงมา คือ สึนามิ ซึ่งแม้จะเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวแต่สร้างความเสียหายมหาศาล มีผู้เสียชีวิตถึง 5,401 คน มีมูลค่าความเสียหาย 44,491 ล้านบาท อัคคีภัยเกิดขึ้น 63,949 ครั้ง มีมูลค่าความเสียหายกว่า 41,952 ล้านบาทรวมทั้งภัยแล้งมีความเสียหายในวงกว้างมีมูลค่าความเสียหายถึง 21.842 ล้านบาทและวาตภัยเกิดขึ้น 39,104 ครั้ง มีมูลค่าความเสียหายกว่า 5 พันล้านบาท

นอกจากนี้ ศูนย์สื่อสารวาระทางสังคม โดย Policy Watch -The Active ไทยพีบีเอส (Thai PBS) ได้สรุปสถิติภัยพิบัติ 4 ประเภทจากข้อมูลของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) นับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา พบว่า ภัยแล้งส่งผลกระทบต่อประชากรมากที่สุด รวม 151 ล้านคน ประมาณ 42 ล้านครัวเรือน ขณะที่อุทกภัยสร้างความเสียหายมูลค่ามากที่สุดรวม 7.6หมื่นล้านบาท (คำนวณจาก ค่าเงินในสกุลเงินบาท ณ วันที่ 19 ธันวาคม 2567 มีอัตราแลกเปลี่ยนเท่ากับ 34.58 บาท อ้างอิงจากThe active ศูนย์สื่อสารวาระทางสังคมไทยพีบีเอส (Thai PBS)) น้ำท่วมเป็นภัยพิบัติที่คนไทยต้องเจอทุกปี ตลอดระยะเวลา 20 ปีมานี้มีผู้เสียชีวิตจากอุทกภัย 2,663 คน บาดเจ็บ 3,297 คน มูลค่าทางเศรษฐกิจเสียหายประมาณ 7.65 หมื่นล้านบาท ในแต่ละปีมีผู้ได้รับผลกระทบเฉลี่ยปีละประมาณ 4.5 ล้านคน จำนวน 1.4 ล้านครัวเรือน ความเสียหายเฉลี่ยปีละประมาณ 4.8 พันล้านบาท ปี 2564-2566 ซึ่งเป็นปีน้ำท่วมหนัก มีพื้นที่ถูกน้ำท่วมรวมกันถึง 26 ล้านไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 10 ล้านไร่ หากคำนวณ ด้วยค่าเฉลี่ยมูลค่าความเสียหายต่อพื้นที่น้ำท่วมช่วงหลังปี 2554 ใน 3 ปีที่ไม่มีข้อมูลนี้อาจมีมูลค่าความเสียหายมากถึง 2.7 พันล้านบาท

บทเรียน ปัญหาและความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ ช่องว่างของกฎหมายหรือนโยบายขาดการบูรณาการชุดข้อมูลและองค์ความรู้ ศักยภาพและขีดความสามารถของ ผู้ปฏิบัติงานหรือเครือข่ายยังไม่มากพอ สังคมชุมชนและท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจ หรือองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอต่อความซับซ้อนของปัญหาและความหลากหลายของภัยพิบัติธรรมชาติ จนไม่อาจนำมาสู่การกำหนด มาตรการ ป้องกันและรับมือภัยพิบัติอันเป็นสาธารณภัยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และกลไกการจัดการภัยพิบัติที่มีในปัจจุบันยังอาจไม่เท่าทัน หรือรับมือกับอุบัติภัยใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ความท้าทายด้านการจัดการภัยพิบัติในประเทศไทย

1. ด้านนโยบายและแผนการจัดการภัยพิบัติ

1.1 โครงการพัฒนาของภาครัฐยังขาดการบูรณาการ และไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นโยบายการพัฒนาเมือง ที่ไร้ทิศทาง หรือการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายการใช้ที่ดินทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสร้างในพื้นที่รับน้ำ ปิดกั้นเส้นทางระบายน้ำ ส่งผลกระทบให้เกิดภัยพิบัติและทำให้ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มีความรุนแรงมากขึ้น

1.2 แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติเขียนไว้ดีและชัดเจน ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีการจัดทำแผนรับมือภัยพิบัติของตนเองให้สอดคล้องกับแผนในระดับชาติ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ และยังมีช่องว่างในการประสานงาน

1.3 แผนเพื่อการจัดการภัยพิบัติในระดับท้องถิ่นยังขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่

2. ด้านกฎหมาย

2.1 พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ไม่สามารถแก้ปัญหาการจัดการภัยพิบัติได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากการจัดการภัยพิบัติเกินความสามารถที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะบริหารจัดการได้เพียงลำพัง และการเกิด ภัยพิบัติมักส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติ ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ประกอบด้วย

(2.1.1) การนิยามความหมายของ "ผู้ประสบภัย" ที่ยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม

(2.1.2) การเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติ ตั้งแต่ก่อนเกิดภัยพิบัติ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ และหลังเกิดภัยพิบัติ

(2.1.3) ปัญหากลไกคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด และอำนาจในการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดรวมถึงอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดในการบัญชาการเหตุการณ์

(2.1.4) ขาดการกำหนดหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตท้องถื่น การบริหารจัดการการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในระดับ ท้องถิ่นหรือพื้นที่ (คณะกรรมการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยตำบล)

(2.1.5) พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ให้อำนาจผู้ปฏิบัติงานแต่ละระดับ แต่ไม่เอื้อต่อการจัดการภัยพิบัติของชุมชน

(2.2) ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ.2562 อนุญาตให้ผู้ว่าราชการจังหวัดของงบประมาณได้ไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท โดยต้องประกาศภัยพิบัติก่อน ดังนั้นเงินงบประมาณดังกล่าวจะถูกใช้ในกิจกรรมหลังการเกิดภัยพิบัติแล้ว การตอบโต้และฟื้นฟู) ส่งผลให้ขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมลดความเสี่ยงก่อนการเกิดภัยพิบัติ (การป้องกันและการเตรียมความพร้อมระดับจังหวัด)

(2.3) ด้านมาตรการดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนเกิดภัย ขาดมาตรการรองรับที่มีประสิทธิภาพ เช่น ระบบแจ้งเตือนภัย การวางแผนป้องกันและแก้ไข ปัญหาภัยพิบัติอย่างเป็นระบบ การฝึกซ้อมแผนของหน่วยงาน และแนวทางการจัดการภัยพิบัติต้องมุ่งเป้าที่ประชาชนเป็นหลัก และท้องถิ่นสนับสนุนตามกรอบการดำเนินงานเซนได พ.ศ. 2558 - 2573 (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 -2030) เพื่อการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ แต่สถานการณ์จริงท้องถิ่นไม่มีงบประมาณ

(2.4) ด้านปัญหาการจัดการขณะเกิดภัย ยังขาดการบัญชาการเหตุการณ์ที่ดีพอ เมื่อเกิดเหตุการณ์พบว่าระบบบัญชาการเหตุการณ์ (Incident Command System: ICS) ไม่เป็นไปตามระบบ มีศูนย์ปฏิบัติการภัยพิบัติในพื้นที่แต่ไม่มีระบบและกลไกบัญชาการ หรือไม่มีจุดประสานบัญชาการในพื้นที่

อาสาสมัครมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนเมื่อเผชิญเหตุแต่ก็ยังมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณคน และเครื่องมือ ขาดระบบกระบวนการรายงานตัวของอาสาสมัคร ทำให้เกิดความสับสนของเครือข่ายอาสาสมัคร ภัยที่เข้าช่วยเหลือซึ่งมาจากหลายพื้นที่ รวมทั้ง ยังขาดการสนับสนุนค่าตอบแทนให้กับกลุ่มอาสาสมัคร แนวทางการดำเนินงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหา เช่น การบัญชาการเหตุการณ์ที่มีเอกภาพ และความเข้าใจของบุคลากรในการปฏิบัติงาน ทำให้การบริหารจัดการในสถานการณ์ฉุกเฉินไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

(2.5) ด้านการฟื้นฟู การจัดการเรื่องศูนย์พักพิงชั่วคราวในระดับพื้นที่ไม่ได้รับหน่วยงานที่รับผิดชอบ การจัดตั้งกองทุนเป็นสิ่งสำคัญ และที่ผ่านมามีการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาหารือแล้ว แต่ยังไม่ได้อบรม นอกจากนี้ควรฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้ที่ประสบภัยด้วย

(2.6) ด้านระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เช่น ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงกลุ่มเสี่ยง ทรัพยากร ภัย ภัย ถูกจัดเก็บโดยหลายหน่วยงาน ไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ หรือบูรณาการข้อมูลร่วมกัน และส่วนใหญ่ข้อมูลที่ใช้ไม่ได้เกิดจากการสำรวจอย่างจริงจัง แต่ใช้ข้อมูลจากการคาดการณ์ ข้อมูลยังเป็นข้อมูลเชิง ตัวเลข ขาดการแปลงข้อมูลให้เป็นแบบจำลองเพื่อการใช้ประโยชน์ในเชิงป้องกันและการวางแผนเพื่อจัดการภัยพิบัติ ข้อมูลมีมากและกระจัดกระจาย และ ข้อมูลเป็นคนละชุดทำให้เกิดความสับสน

(2.7) ด้านระบบการสื่อสารเพื่อการเฝ้าระวังและการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ เช่น การเตือนภัยล่วงหน้าและการเผยแพร่ข้อมูลของหลายหน่วยงานที่ไม่สอดคล้องตรงกัน ทำให้ประชาชนเกิดความสับสน ไม่สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการตัดสินใจและเตรียมตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังขาดการสนับสนุนการสื่อสาร 2 ทางระหว่างชาวบ้านในชุมชน ท้องถิ่น ขาดการสะท้อนข้อมูลภัยพิบัติและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเป็นระบบ

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ต้องให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับคณะกรรมการกระจายอำนาจ และเครือข่ายฯ ทบพ.ชน.ก.ก.ก.ร.บ.ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกและบทบาทในการเตรียมการป้องกัน การจัดการสาธารณภัยของชุมชนและท้องถิ่น
2. ต้องให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ สนับสนุนให้เกิดแผนแม่บทการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งผลักดันให้เกิดกลไกแผนปฏิบัติการ และงบประมาณตามแผนแม่บทที่กำหนดขึ้น
3. รัฐบาลต้องแต่งตั้งคณะทำงานที่มีผู้แทนจากชุมชนและท้องถิ่นขับเคลื่อนแผนแม่บท และบูรณาการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย ในระดับจังหวัดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนลงนามคำสั่งแต่งตั้ง หรือ ระดับอำเภอให้นายอำเภอลงนามคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน
4. รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากองทุนการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน และท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง และจัดตั้งกลไกการประสาน โดยอาจ จัดตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่หรือเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชนและท้องถิ่นแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- (1) การจัดตั้งกองทุนในระดับชาติ ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าภาพหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - (2) การจัดตั้งกองทุนระดับพื้นที่ โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเจ้าภาพหลัก
 - (3) เพิ่มบทบาทของกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น (กองทุนตำบล) ที่เป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อม ป้องกัน และช่วยเหลือขณะเกิดเหตุ
5. กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ โดยคณะกรรมการพัฒนาระบบและกลไกการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ เครือข่ายนักวิชาการด้านการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง นำเครื่องมือการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพมาใช้ในการติดตาม ประเมินแผนการจัดการภัยพิบัติของชุมชนและท้องถิ่น โดยเน้นการประเมินเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและท้องถิ่น
 6. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ร่วมกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และเครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เป็นหน่วยงานสนับสนุนข้อมูล ชุมความรู้ นวัตกรรมด้าน การจัดการภัยพิบัติ การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของบุคลากร อาสาสมัครในการจัดการภัยพิบัติภาคพลเมืองที่หลากหลาย เพื่อรับมือภัยพิบัติในระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งการจัดการองค์ความรู้ ด้านภัยพิบัติอย่างเป็นระบบ และมีการเผยแพร่องค์ความรู้ที่จำเป็นกับประชาชน
 7. กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาชุดความรู้ หลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับการรับมือภัยพิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
 8. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นเจ้าภาพหลัก โดยร่วมกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง พัฒนาระบบฐานข้อมูลและบูรณาการรวบรวมข้อมูลไว้เพียงหน่วยงานเดียว และให้เป็นข้อมูลแบบเปิด (Open access) ที่ให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ และให้มีการตั้งสำนักข่าวแห่งชาติ เพื่อบริหาร จัดการข้อมูลและการสื่อสารประชาสัมพันธ์
 9. กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นหน่วยงานหลักในการสร้างความร่วมมือ ระหว่างประเทศในเรื่องการฝึกซ้อมร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียน ความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะความเชี่ยวชาญให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการภัยพิบัติ
 10. รัฐบาลมีการจัดตั้งกลไกการดำเนินงานระดับชาติ เพื่อประสานความร่วมมือ ทั้งระบบ เช่น ระบบฐานข้อมูล ระบบการสื่อสาร ระบบอาสาสมัคร

หมายเหตุ : ประสานงานเพิ่มเติม นายประยูร จงไกรจักร์ โทรศัพท์ 093-7421925

7. ข้อเสนอเชิงนโยบายสันติภาพชายแดนใต้เป็นวาระแห่งชาติโดยกฎหมายและการบริหารอำนาจร่วม

สมาคมเพื่อสันติภาพภาคประชาชน

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

สถานการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ยังคงมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นเป็นระยะๆ แม้จะมีการเจรจาและพยายามแก้ไขปัญหา แต่ความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ทั้งการลอบวางระเบิด วางเพลิง โจมตีเจ้าหน้าที่และประชาชน ยังคงดำเนินต่อไปโดยกลุ่มขบวนการใต้ดินที่มีเป้าหมายทางการเมือง/อุดมการณ์ ทำให้เกิดความสูญเสียและผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีการก่อเหตุที่หลากหลาย มีการโจมตีหลายรูปแบบ เช่น ลอบวางระเบิด (IEDs), ลอบวางเพลิง (รถยนต์, กล้องวงจรปิด) และการยิงถล่มเจ้าหน้าที่ในหลายพื้นที่ของ จ.ปัตตานี นราธิวาส ยะลา โดยมีเป้าหมายการโจมตีได้ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงานราชการ สถานที่สาธารณะ และประชาชนทั่วไป โดยบางครั้งก่อเหตุในช่วงเวลาที่ผิดปกติ เช่น ช่วงรอมฎอน ยังมีความรุนแรงต่อเนื่องแม้จะมีมาตรการของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหา แต่เหตุการณ์ยังปะทุขึ้นเป็นระลอก แม้จะมีการประกาศยุติความขัดแย้ง โดยเหตุการณ์ได้บานปลายหลังปี พ.ศ. 2544 โดยมีการกลับกำเริบในปี 2547 ระหว่างปี 2547-2554 มีผู้เสียชีวิต 4,500 คนและได้รับบาดเจ็บ 9,000 คน ลักษณะการก่อเหตุมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้แค้นมากขึ้น และเป็นการโจมตีไม่เลือกถล่ม

2. สำคัญและข้อเท็จจริง

ข้อมูลที่ผ่านมาของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) พบว่านับตั้งแต่มีการเริ่มต้นกระบวนการเจรจาสันติภาพในปี 2556 เป็นต้นมา พบว่าสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นกระบวนการเจรจาสันติภาพเป็นพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งสามารถต่อรอง แลกเปลี่ยนข้อมูลและมีส่วนสร้างความไว้วางใจต่อกัน เพื่อระงับไม่ให้ความรุนแรงเกิดขึ้นได้ แม้การเจรจาสันติภาพจะเป็นพื้นที่ในการลดความขัดแย้งได้ แต่เท่าที่รัฐบาลในช่วงที่ผ่านมา กลับให้ความสำคัญกับการเจรจาสันติภาพไม่มากนัก โดย นาย ภูมิธรรม เวชยชัย รองนายกรัฐมนตรีและ รมว.กลาโหม เคยให้สัมภาษณ์ว่า “เราจะไม่คุย ถ้าไม่ใช่ตัวจริง” ทำให้การเจรจาสันติภาพหยุดนิ่ง มาจนถึงปัจจุบัน

ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช่ปัญหาความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ แต่เป็นปัญหาโครงสร้างรัฐและการจัดสรรอำนาจ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจึงต้องยกระดับจาก “นโยบายรัฐบาล” ไปสู่ “วาระแห่งชาติที่มีกฎหมายรองรับ” และเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยทุกพรรคการเมืองควรทำให้การสร้างสันติภาพชายแดนใต้เป็นพันธะของรัฐต่อประชาชนทั่วประเทศ ลดความขัดแย้งด้วยการกระจายและบริหารอำนาจอย่างเหมาะสม สร้างระบบอยู่ร่วมกันได้ ภายใต้รัฐเดี่ยว แต่เคารพอัตลักษณ์และความหลากหลาย และสันติภาพไม่ควรขึ้นกับตัวบุคคลหรือรัฐบาล ควรทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการสันติภาพ เพื่อลดความรุนแรงและสร้างความไว้วางใจระยะยาว เพื่อให้ประเทศไทยเข้มแข็งจากความหลากหลาย ไม่ใช่ความกลัว

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ออกกฎหมาย “สันติภาพชายแดนใต้” กำหนดให้การแก้ไขปัญหาชายแดนใต้เป็น วาระแห่งชาติโดยกฎหมายสร้างความต่อเนื่อง ไม่เปลี่ยนตามรัฐบาล รับรองกระบวนการสันติภาพ การพูดคุย และการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักนิติรัฐ
2. จัดตั้งกลไกบริหารอำนาจร่วมในพื้นที่ พัฒนาโครงสร้างการบริหารพิเศษที่ไม่แยกประเทศ เปิดให้คนในพื้นที่มีอำนาจร่วมในการตัดสินใจด้านสำคัญๆหลัก อาทิ
 - การบริหารพื้นที่
 - การศึกษา
 - วัฒนธรรม
 - การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 - เชื่อมโยงอำนาจท้องถิ่นกับรัฐส่วนกลางอย่างสมดุล หัวใจคือ ส่วนกลางกำหนดกรอบ ท้องถิ่นเลือกทางเดิน
3. เปลี่ยนจากรัฐควบคุมสู่รัฐอยู่ร่วม ลดการใช้มาตรการพิเศษทางความมั่นคงที่ละขั้น เพิ่มกลไกพลเรือน ความยุติธรรม และการเมืองนำการทหาร ยอมรับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และประวัติศาสตร์

8. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายและโครงการพัฒนาในภาคใต้

เครือข่ายรักษ์พะโต๊ะ

เครือข่ายรักษ์ระนอง

เครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น

นักรบผ้าถุง

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

หลายสิบปีที่ผ่านมา การดำเนินนโยบายของรัฐบาลชุดต่างๆ ที่เข้ามาบริหารประเทศมักนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ในด้านอุตสาหกรรมและการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างชายฝั่งทะเลอันดามันและอ่าวไทย ซึ่งรวมถึงโครงการย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน อย่างเช่น โครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ โครงการมอเตอร์เวย์ โครงการรถไฟรางคู่ โครงการสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ โครงการให้สัมปทานแหล่งแร่แหล่งหินเพื่ออุตสาหกรรม โครงการสร้างโรงไฟฟ้า และโครงการนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ภายใต้โครงการเหล่านี้ที่ยกตัวอย่างมา ล้วนส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมวัฒนธรรมที่อาจจะเปลี่ยนไป ซึ่งหมายถึงการละเมิดสิทธิชุมชนที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ

2. สาระสำคัญและข้อเท็จจริง

นอกจากนี้แล้ว ยังมีความพยายามที่จะผลักดันให้มีกฎหมายระเบียบเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ ซึ่งจะเป็เครื่องมือพิเศษให้กิจกรรมหรือโครงการตามนโยบายการพัฒนาภาคใต้ตามที่เกริ่นไว้เบื้องต้นสามารถขับเคลื่อนได้เร็วยิ่งขึ้น ด้วยกฎหมายฉบับนี้ถือป้มาจากพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 (EEC) แทบทุกตัวอักษร โดยสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าว มีการให้อำนาจพิเศษกับกลไกในการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่เรียกว่าคณะกรรมการนโยบายระเบียบเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีรัฐมนตรีอีก 16 กระทรวง และมีผู้แทนขององค์กรธุรกิจระดับชาติอีกอย่างน้อย 5 องค์กร มาเป็นคณะกรรมการชุดดังกล่าว ซึ่งจะมีอำนาจพิเศษในการยกเว้นหรือละเว้นการบังคับใช้กฎหมายบางฉบับได้ ทั้งยังสามารถเสนอให้มีกฎหมายหรือกฎระเบียบใหม่ที่ยังไม่มีการบัญญัติเพิ่มขึ้นได้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วให้การดำเนินงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

การพัฒนาภาคใต้ในภาพรวม กำลังถูกกำหนดโดยกลุ่มการเมืองที่เข้ามาเป็นรัฐบาลทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ที่มุ่งเน้นที่จะให้เกิดการพัฒนาในเชิงวัตถุ อุตสาหกรรมและโครงข่ายโลจิสติกส์ โดยการละเลยศักยภาพสำคัญของภาคใต้ นั่นคือการมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และหลากหลาย การท่องเที่ยว การประมง และการเกษตร ที่ยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าในการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้อีกมาก ทั้งยังเป็นแนวทางการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนและเป็นผลประโยชน์ที่คนในพื้นที่จะได้รับโดยตรง

ในโอกาสที่จะมีการเลือกตั้งในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2569 นี้ เราพบว่าพรรคการเมืองแต่ละพรรคพยายามนำเสนอนโยบายของตนเองเพื่อสร้างแรงจูงใจทางการเมือง หากแต่ข้อเสนอเหล่านั้นยังมีข้อจำกัดและไม่เข้าถึงความต้องการอย่างแท้จริงของพวกเราได้ทั้งหมด จึงขอเสนอแนวนโยบายในมิติการปกป้อง

ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการคุ้มครองสิทธิชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายและโครงการการพัฒนา เพื่อให้พรรคการเมืองได้นำไปสู่การจัดทำนโยบายพรรคและนโยบายในการบริหารประเทศต่อไป

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลและพื้นที่บนบกของภาคใต้ จะต้องตั้งอยู่บนศักยภาพของพื้นที่ภาคใต้โดยรวม นั่นคือ ศักยภาพของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง ที่ดิน ป่าไม้ สายน้ำ ทะเล ชายฝั่ง ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศักยภาพด้านการประมงที่ต้องเคารพความสมดุลของระบบนิเวศ และศักยภาพของการเกษตรที่ปลอดภัย และต้องตั้งอยู่บนหลักของระบบเศรษฐกิจที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียมเป็นธรรม และเคารพชุมชนท้องถิ่นเป็นที่ตั้ง
2. การพัฒนานาภาคใต้ ต้องมีความเสมอภาคกันในการได้รับสิทธิการพัฒนา ที่ต้องไม่มีการกำหนดเขตหรือพื้นที่พิเศษ รวมถึงต้องไม่มีความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน ระหว่างผู้ประกอบการกับประชาชน นั่นหมายถึงภาคใต้ต้องไม่มีกฎหมายพิเศษที่เอื้อประโยชน์ให้คนเฉพาะกลุ่ม
3. ต้องปฏิรูประเบียบ กฎหมาย และวิธีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน จากกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบ โดยต้องมีการทบทวนกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นปัจจุบัน และต้องกำหนดให้การจัดทำ SEA หรือการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงยุทธศาสตร์ มีสถานะเป็นกฎหมายที่ต้องกำหนดระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อเป็นเครื่องมือในการกลั่นกรองกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชน
4. รัฐธรรมนูญต้องกำหนด “สิทธิการพัฒนา” ของประชาชนให้ชัดเจน ที่ไม่ใช่แค่การรับรู้รับทราบเท่านั้น แต่ต้องมีส่วนร่วมสำคัญในทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น ระหว่างการดำเนินการ และหลังเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ

9. ข้อเสนอเชิงนโยบาย“ชาติพันธุ์เข้าถึงระบบสวัสดิการสังคม ระบบบริการสุขภาพ ทรัพยากร และประกาศเขตคุ้มครองชาติพันธุ์”

เครือข่ายชาติพันธุ์ภาคใต้

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้ ปัจจุบันมีปัญหาที่คล้ายๆกันคือ ปัญหาเรื่องที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ที่ในปัจจุบันที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินของรัฐ ทั้งพื้นที่อุทยานฯ พื้นที่ป่าสงวน พื้นที่สาธารณะประโยชน์ และพื้นที่ทับซ้อนกับเอกชน เป็นต้น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ไม่มั่นคงและถาวร ขาดสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็น บางพื้นที่ถึงจะมีสาธารณูปโภค แต่ก็ต้องจ่ายในราคาที่สูงกว่าปกติ ปัญหาประการต่อมาคือ คุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา สุขภาพ และการเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

อย่างไรก็ดีตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาแม้การขับเคลื่อนแนวนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ จะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมได้ เพื่อขับเคลื่อนแนวนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลให้เป็นรูปธรรม และขยายผลการดำเนินงานไปยังกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๐ เรื่อง สิทธิกลุ่มชาติพันธุ์ได้

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 (พ.ร.บ.ชาติพันธุ์) คือกฎหมายฉบับแรกของไทยที่มีผลบังคับใช้ 19 กันยายน 2568 เพื่อคุ้มครองสิทธิและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในไทย โดยมีสาระสำคัญ เช่น

- คุ้มครองสิทธิ: รับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในการดำรงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภาษา และความเชื่อตามจารีตประเพณีของตนเองโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ.
- ส่งเสริมศักยภาพ: สร้างความเสมอภาคและส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน.
- สิทธิที่ดินและทรัพยากร: มาตรา 9 กำหนดให้มีสิทธิในที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพและการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน.
- กลไกการบริหารจัดการ: จัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมฯ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และจัดตั้ง "สภากลุ่มชาติพันธุ์แห่งประเทศไทย" เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานข้อมูลชาติพันธุ์: การจัดทำฐานข้อมูลกลาง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายด้านชาติพันธุ์เขตพื้นที่คุ้มครอง: การจัดตั้ง "เขตพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์" เพื่อส่งเสริมการจัดการทรัพยากรร่วม (Co-management) ระหว่างชุมชนและรัฐ

2. สำคัญและข้อเท็จจริง

ชาติพันธุ์ (Ethnicity) คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นแบบแผนเดียวกัน รวมถึงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เชื้อชาติและสัญชาติสอดคล้องกัน สำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มักมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อมๆกันไป โดยเป็น ความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกัน ก็สามารถรู้ อารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น นับถือศาสนาเดียวกัน หรือได้รับอิทธิพลจากกระบวนการกลมเกลียวทางสังคมแบบเดียวกัน

สหประชาชาติกำหนดให้ทุกวันที่ 9 สิงหาคม เป็นวันชนเผ่าพื้นเมืองโลก เพื่อเตือนใจว่ายังมีคนอื่นอีกไม่น้อยที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตนเองแต่กลับถูกผลักดันให้ไปอยู่ชายขอบ ได้รับสิทธิไม่เท่าเทียมกับคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งสหประชาชาติประเมินว่ามีชนเผ่าพื้นเมืองซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ 370 ล้านคนใน 90 ประเทศทั่วโลก ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 5 ของประชากรโลก แต่กลับคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 15 ของกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดในโลก คนเหล่านี้พูดภาษาต่าง ๆ ราว 7,000 ภาษาซึ่งอยู่ในต่างวัฒนธรรมราว 5,000 วัฒนธรรม และจากข้อมูลของสหประชาชาติระบุว่า แม้จะอยู่ในสังคม หรือภูมิภาค และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ชนเผ่าเหล่านี้ประสบปัญหาคล้ายคลึงกันก็คือ ขาดการยอมรับถึงเอกลักษณ์ ตัวตน วิถีชีวิต ตลอดจนสิทธิเหนือที่ดิน หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ทำให้ต้องถูกละเมิดสิทธิตลอดมา

ชาติพันธุ์พื้นเมืองในไทยน่าจะจะมีจำนวนไม่เกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ ราว 60-70 กลุ่ม อาทิ กลุ่มที่สูงในภาคเหนือ เช่น ม้ง เย้า ดาราอาง ฯ หรือกลุ่มชาวเลอย่างอูรักลาโว้ย มอแกน มอแกน หรือกลุ่มในภาคอีสานอย่าง กูย ส่วย , และกลุ่มในภาคกลาง เช่น มอญ

"ชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในไทยมานาน บางกลุ่มนั้นย้อนกลับไปได้หลายร้อยปี บางกลุ่มร้อยละ 10 ซึ่งก็ถือว่าเป็นคนพื้นถิ่นไปแล้ว แต่เขากลับไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่คนเผ่าไทยที่อยู่ในวัฒนธรรมภาคกลาง"

สำหรับปัญหาที่กลุ่มชาติพันธุ์ในไทยประสบก็ไม่ได้ต่างกับที่ยูเอ็นได้นิยามเอาไว้ คือ สูญเสียสิทธิและที่ดินทำกิน ปัญหาเรื่องการไม่มีสถานะเป็นคนไทย ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ได้ และทำให้คนบางกลุ่มวนเวียนอยู่กับความยากจน นอกจากนี้ก็ยังมีปัญหาเรื่องการสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าไปร่วมกับวัฒนธรรมกระแสหลักได้ ซึ่งทำให้มีปัญหาในเรื่องเอกลักษณ์พื้นที่อันอย่างยิ่ง ปัญหาของไทยเกิดขึ้นเนื่องจากแนวคิดที่ว่าประเทศไทยต้องเป็นหนึ่งเดียว เรายังมองไม่เห็นว่าประเทศไทยเป็นพหุวัฒนธรรม มีความแตกต่างหลากหลายของชาติพันธุ์ ภาษา ประเพณีวัฒนธรรม แต่ว่าสามารถคงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ชื่อของประเทศไทย ราชการไทยยังให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมของภาคกลางเป็นหลัก ส่งเสริมภาษาไทยสำเนียงภาคกลาง ไม่ให้พื้นที่แก่ภาษาของชาติพันธุ์อื่น ๆ อย่างเช่น ภาษา กูย ภาษาอูรักลาโว้ย หรืออื่น ๆ เป็นต้น ด้วยวิธีคิดเช่นนี้เองทำให้ชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีน้อยกว่ากลายเป็นกลุ่มที่อยู่ชายขอบ ไม่ได้รับการยอมรับในตัวตน หรือไม่ได้รับความภาคภูมิใจ ในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมองข้ามเช่นนี้ทำให้พวกเขาไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานหลายอย่าง

จากสถานการณ์และปัญหาดังกล่าว พอสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม ที่ยังเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน โอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การใช้ทรัพยากร และการได้รับการยอมรับทางสังคม บวกกับกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงใช้ชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของตนเอง มาอย่างยาวนาน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้พบว่า อาศัยอยู่ใน 10 จังหวัด มีจำนวนประชากรประมาณ 18,000 คน รวมทั้งสิ้น 73 ชุมชน โดยจำแนกได้เป็น 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ มานี มอแกน มอแกลน อูรักลาโว้ย มิงขะ หรือ โอริงอัสลี และไทดำ สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มภูมินิเวศตามวิถีชาติพันธุ์ คือ

1. กลุ่มภูมินิเวศชาติพันธุ์ฝั่งทะเลอันดามัน 5 จังหวัด มีจำนวน 46 ชุมชน ประกอบไปด้วย
 - ชาติพันธุ์ชาวเลอูรักลาโว้ย มีประชากรประมาณ 6,000 คน ใน 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสตูล จังหวัดกระบี่ จังหวัดภูเก็ต
 - กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมอแกลน มีประชากรประมาณ 6,000 คน ใน 2 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต
 - กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมอแกน มีประชากรประมาณ 2,000 คน กระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเกาะ 4 เกาะ จ 2 จังหวัด คือ จังหวัดระนอง จังหวัดพังงา
2. กลุ่มภูมินิเวศชาติพันธุ์แนวเทือกเขา มีจำนวน 18 ชุมชน ประกอบไปด้วย
 - กลุ่มชาติพันธุ์มานี มีการตั้งถิ่นฐานในแถบเทือกเขาบรรทัดและแถบเทือกเขาสันกาลาคีรี มี 4 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา
 - กลุ่มชาติพันธุ์มิงขะ หรือ โอริงอัสลี ประชากรประมาณ 500 คน ใน 2 จังหวัด คือ จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส
3. กลุ่มภูมินิเวศลุ่มน้ำตาปี มีจำนวน 9 ชุมชน
 - ชาติพันธุ์ไทดำ มีประชากรประมาณ 3,000 คน กระจายตัวในภาคใต้ใน 8 ตำบล 6 อำเภอ 2 จังหวัด คือ จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

รัฐบาลและพรรคการเมือง ต้องมีนโยบายในการคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ให้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน สวัสดิการของรัฐ และใช้ทรัพยากรได้อย่างสมดุลยั่งยืน โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไปนี้

1. ต้องกำหนดให้มีการประกาศ “พื้นที่คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์” โดยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลชุมชน การจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่และ สร้างกลไกการติดตามประเมินผล เพื่อถอดบทเรียนและขยายผลเป็นมาตรการหลักในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์
2. ต้องสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ ต่อการขับเคลื่อน พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ๒๕๖๘ เช่น การจัดทำข้อมูล การพัฒนาศักยภาพแกนนำ การจัดทำเขตคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์
3. ต้องประสานกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมฯ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงศึกษา เป็นต้น หนุนเสริมพื้นที่คุ้มครองและส่งเสริมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ให้มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ตามวิถีวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ได้
4. ให้มีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดทำแผนงบประมาณสนับสนุน หรืออุดหนุน กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์
5. รัฐบาลมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคุ้มครองวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อในประเพณี พิธีกรรม ภาษากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพา การคุ้มครองพื้นที่ประกอบพิธีกรรม. เช่นป่าบรรพบุรุษ สุสาน สถานที่ประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ การคุ้มครองพื้นที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนโดยการรับรองของกฎหมาย การคุ้มครองพื้นที่หากิน ให้สามารถทำกินในพื้นที่ดั้งเดิมได้ ตามความเหมาะสม เช่นการดำจับปลาในทะเล ไร่หมุนเวียน. เป็นต้น คุ้มครองให้กลุ่มชาติพันธุ์เข้าถึงระบบบริการของรัฐ การศึกษา การรักษาพยาบาล การได้สัญชาติ

ข้อเสนอเชิงนโยบายผู้มีปัญหาสิทธิและสถานะทางทะเบียนกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น มุสลิมจากพม่า และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

เครือข่ายการแก้ปัญหาคนสัญชาติคนไทย จังหวัดพังงา ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย เนื่องจากไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนไม่มีสิทธิความเป็นพลเมืองไทย อพยพกลับกลับเข้ามาตั้งหลังแหล่งในฝั่งไทย โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทับสะแก อำเภอเมือง อำเภอบางสะพาน อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอท่าแซะ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อำเภอกระบุรี อำเภอละอุ่น อำเภอกะเปอร์ อำเภอสุขสำราญ และอำเภอเมือง จังหวัดระนอง อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา

ส่วนกลุ่มมุสลิมจากพม่า โดยคนกลุ่มนี้ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประมาณกว่า 600 คน แต่ยังไม่มีความชัดเจนในที่มา ซึ่งอาจมีทั้งที่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนที่เคยเป็นของไทยและอพยพโยกย้ายมาพร้อมๆ กับคนไทยพลัดถิ่น ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันถือบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนและอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่มีการสำรวจให้ชัดเจน ซึ่งทั้ง 2 กลุ่ม มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้านต่างๆ ดังนี้

1. สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
2. สิทธิได้รับการยอมรับความเป็นพลเมืองไทย
3. สิทธิเข้าถึงกองทุนการศึกษา
4. สิทธิในการเข้าถึงระบบการรักษาพยาบาลของรัฐ
5. สิทธิในการเดินทางออกนอกพื้นที่
6. สิทธิทางการเมือง
7. สิทธิในการครอบครองสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์
8. สิทธิในการทำงานในระบบ

โดยกลุ่มที่มีความจำเป็นและเร่งด่วนในการคืนสัญชาติ แบ่งเป็นดังนี้

- กลุ่มที่ 1 คนไทยพลัดถิ่น ที่มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ความเป็นคนไทยพลัดถิ่น แบ่งเป็น คนไทยพลัดถิ่นที่ขึ้นทะเบียนไทยพลัดถิ่นแล้วรอหรืออยู่ในกระบวนการยื่นคำขอฯ /คนไทยพลัดถิ่น กลุ่มพลัดหลงทางทะเบียน ที่ถูกขึ้นทะเบียนผิดกลุ่ม /คนไทยพลัดถิ่น กลุ่มถูกจำหน่าย ที่ถูกจำหน่ายรายชื่อออกจากรฐานทะเบียนราษฎร คนไทยพลัดถิ่น /กลุ่มพลัดหลงทางทะเบียนและถูกจำหน่ายรายชื่อ
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มเด็กนักเรียนและหรือกลุ่มบุตรของคนไทยพลัดถิ่น /กลุ่มบุตรที่ถูกกระบุเป็นเด็กนักเรียน /กลุ่มบุตรที่มีสูติบัตร /กลุ่มบุตรที่ต้องมีการตรวจ DNA เพื่อเพิ่มชื่อตามพ่อหรือแม่
- กลุ่มที่ 3 คนไทยพลัดถิ่น มุสลิมจากพม่า กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ชาวเล ที่กลุ่มตกสำรวจ

- กลุ่มที่ 4 มุสลิมจากพม่า แบ่งเป็น กลุ่มที่ร่อนพเนจร / กลุ่มที่ร่อนบ้นที่กรายการทางทะเลเบียน / กลุ่มที่ขึ้นทะเบียนผิดกลุ่มเป็นคนเชื้อสายไทย / กลุ่มที่ขึ้นทะเบียนผิดกลุ่มเป็นคนเชื้อสายไทยและหรือถูกจำหน่ายรายชื่อ / กลุ่มบุตรมาตรา 7 ทวิ วรรค 2 / และมาตรา 23 กลุ่มตกสำรวจ
- กลุ่มที่ 5 คนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร
- กลุ่มที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

2. สารสำคัญและข้อเท็จจริง

2.1 กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2410 อังกฤษกับไทยตกลงปักปันเขตแดนใหม่ ฝ่ายไทยมีพระยาสุรสิงห์ เป็นตัวแทนสยาม โดยมีปลัดเมืองประจวบคีรีขันธ์เป็นผู้นำชี้แนวเขตแดน แต่ปลัดเมืองประจวบคีรีขันธ์พูดภาษาอังกฤษไม่ได้และไม่รู้เรื่องแผนที่ อังกฤษจึงใช้ความได้เปรียบยึดเอาแนวเทือกเขาตะนาวศรีเป็นเขตแดน ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2411 (ป.ธรรมบุตร , 2542) ส่วนเมืองมะริด แบ่งโดยใช้ลำน้ำกระบุรีตั้งแต่เขาถ้ำแดงตามแนวเขาแดนใหญ่มาจนถึงปลายน้ำกระบุรี เป็นเขตแดนจนถึงปากแม่น้ำปากจั่น ในการแบ่งดินแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า

ก่อนการอพยพกลับมาประเทศไทยคนไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดมะริด ทวาย และตะนาวศรี จะมีการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านหรือชุมชน การติดต่อสื่อสารด้วยภาษาไทย วิถีชีวิตวัฒนธรรมคนไทยพลัดถิ่น มีวิถีชีวิตแบบไทย วัฒนธรรมและประเพณีแบบไทย สืบทอดภูมิปัญญาโบราณมาจากบรรพ

ก่อน-หลัง พ.ศ. 2519 กลุ่มคนไทยพลัดถิ่นที่เข้าประเทศไทยกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ก่อน วันที่ 9 มีนาคม 2519 ได้รับการขึ้นทะเบียนสำรวจกับกรมการปกครองเป็นผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เชื้อสายไทยเข้าประเทศไทยก่อนวันที่ วันที่ 9 มีนาคม 2519 และกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นที่เข้าประเทศไทย หลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 เป็นผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย เข้าประเทศไทยหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 และผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าหลบหนีเข้าเมือง

ก่อน พ.ศ. 2531 การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างประชาชนคนไทย และประชาชนคนพม่า อาศัยอยู่ด้วยกันอย่างสงบ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ปราบปรามชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า คนไทยในหมู่บ้านถูกทหารกองกำลังกะเหรี่ยง และทหารพม่า มาเกณฑ์ผู้ชายไทยในหมู่บ้านไปร่วมรบปราบปรามชนกลุ่มน้อย

พ.ศ. 2535 การกลับมาอยู่ประเทศไทย การมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านในประเทศไทย คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย เนื่องจากไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนไม่มีสิทธิความเป็นพลเมืองไทย อพยพกลับมาตั้งหลักแหล่งในฝั่งไทย โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทับสะแก อำเภอมือง อำเภอบางสะพาน อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอท่าแซะ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อำเภอกระบุรี อำเภอละอุ่น อำเภอเกาะเปอร์ อำเภอสุขสำราญ และอำเภอเมือง จังหวัดระนอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

2.2 กลุ่มมุสลิมจากพม่า และชาติพันธุ์อื่นๆ

คำว่า “มุสลิมจากพม่า บางครั้งเรียกว่า มุสลิมมะริด ” เป็นคำเรียกในวงผู้ปฏิบัติงานเพื่อสะดวกต่อการทำความเข้าใจเท่านั้น หากใช้ว่าคนกลุ่มนี้ทั้งหมดมาจากมะริดแต่อย่างใดโดยที่ผ่านมา

1.) ถิ่นที่มา จากคำบอกเล่าและจากการบันทึกประวัติบุคคลเดิมคนเหล่านี้บางส่วนอยู่ในเขตอำเภอใจมะรือ จังหวัดมอลละมัย หรือเกาะลันเต เมืองหลวงของรัฐมอญในปัจจุบัน เป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น มอญ กะเหรี่ยง มลายู ไทยใหญ่ พม่า อินเดีย ฯลฯ

2.) เชื้อชาติ ศาสนา ภาษาวัฒนธรรม ชนกลุ่มนี้มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ บ้างก็มีเชื้อชาติมลายู แต่ภายหลังมีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติมากขึ้น เช่นแต่งงานกับมอญ กะเหรี่ยง อินเดีย ไทยใหญ่ ฯลฯ ภาษาที่ใช้คือภาษากล้ายๆ กับภาษาบังกะลี ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามนิกาย “ซุนนี”

3.) ชีวิตความเป็นอยู่ในดินแดนพม่า ในเรื่องของสิทธิต่างๆ ของความเป็นพลเมืองพม่านั้น พวกเขาถูกปฏิบัติจากรัฐพม่าอย่างไม่เป็นธรรม ถูกนับเป็นพลเมืองชั้นสอง โดยมองว่า “เป็นคนต่างด้าวที่ไม่ใช่คนพม่า” จึงไม่ได้รับสิทธิต่างๆ อย่างที่คนพม่าโดยทั่วไปได้รับ ซึ่งไม่เพียงรัฐพม่าเท่านั้น แม้แต่คนพม่าเองก็มองและมีทัศนคติต่อคนเหล่านี้ ไม่ต่างจากรัฐพม่าแต่อย่างใด โดยอาชีพของคนกลุ่มนี้มีความหลากหลายตั้งแต่ทำนา ทำสวน รับจ้าง เลี้ยงควาย เลี้ยงวัว หาของป่ายังชีพและขาย ค่าขาย และรับจ้างทั่วไป

4.) เหตุที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ผู้คนที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินที่เป็นของไทยมาก่อน หรือคนที่ไม่ใช่เชื้อชาติพม่า รัฐพม่าก็มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพวกเขามองเป็นประชาชนชั้นสอง ปฏิบัติต่อประชาชนเหล่านี้ไม่เท่าเทียมกับคนพม่า ขาดสิทธิอันควรจะได้รับ บริการจากรัฐ ไม่ยอมรับให้เป็นพลเมืองของพม่า ทัศนคติและการปฏิบัติดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีพของผู้เขาให้ตกอยู่ในสภาวะลำบาก เช่น รัฐใช้งานหนัก ถูกรีดไถ ถูกบังคับให้ทำงานหนักโดยทหารพม่า ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะถูกบังคับล่วงละเมิด ถูกบังคับเอาที่ดิน แม้จะเอาดินไปใส่กระถางปลูกต้นไม้ก็ไม่ได้ ขูดรีดค่าจ้าง เป็นต้น

โดยในการหนีเข้าไทย จะไม่มากนักเป็นกลุ่มใหญ่ แต่จะมากขึ้นกลุ่มเล็กๆ 2 – 3 คน เพราะต้องหลบหนีทางการหรือไม่บางคนก็มาคนเดียว โดยส่วนใหญ่จะมาทางด่านสิงขร บ้างก็มาทางด่านเจดีย์สามองค์ ด่านแม่สอด ท่าเรือสะพานปลาปากน้ำ จังหวัดระนอง และส่วนใหญ่อีก เช่นกันที่ไม่ได้มาโดยตรงที่ด่าน แต่จะนั่งเรือเดินเท้าเดินป่า นักรบ

5.) สถานะหลังเข้ามาอยู่ในประเทศไทย การเข้ามาอยู่ในเมืองไทย โดยวิธีการหลบหนีเข้าเมือง แต่ละคนก็มีเส้นทางไม่เหมือนกัน บางส่วนก็เดินทางตรงมาอยู่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่ผ่านมายังจังหวัดอื่นก่อนเช่น ระนอง ราชบุรี กาญจนบุรี แม่สอด ฯลฯ โดยอาศัยคนรู้จักจัดหางานให้ทำ ส่วนใหญ่จะเป็นการลงขายโรตี่ รับจ้าง ฯลฯ

กลุ่มแรกๆ (ปี พ.ศ.2520-2530) ที่เข้ามาเมื่อประมาณ 40 ปีก่อน โดยจำนวนมากเข้ามาทางด่านสิงขร อันเนื่องจากหนีภัยสงครามการปราบปรามชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า (ปี พ.ศ.2538) ทางการเริ่มมีการตรวจสอบที่เข้มงวด ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ถูกรีดไถ ถูกจับกุม และต้องไปขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวเพื่อความอยู่รอด

ต่อมาปี พ.ศ.2552 กลุ่มนี้ได้ไปยื่นขอถอนทะเบียนแรงงานต่างด้าว ที่กรมแรงงานจำนวน 227 คน และขึ้นทะเบียนสำรวจ “ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน เป็นกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เชื้อสายไทย” แต่ไม่มีญาติผู้มีสัญชาติไทยมารับรองในการยื่นคำขอ ซึ่งปัจจุบันคนกลุ่มนี้ได้รับการสำรวจจัดทำข้อมูลเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

พ.ศ.2555 หลังจากมูลนิธิชุมชนไทลงไปทำงาน ได้มีการเปิดตัวคนไทยพลัดถิ่นเป็นครั้งแรกต่อสาธารณะ ในเวที “เล่าขานตำนานคน ตอนคนไทยพลัดถิ่น” มูลนิธิชุมชนไท ได้สนับสนุน ให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และรวมกลุ่มกันเป็น “ เครือข่ายแก้ปัญหาการคืนสัญชาติคนไทย จังหวัดพังงา ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์”

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้มีกลไกระดับนโยบาย ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ในพื้นที่ที่มีกลุ่มเป้าหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสิทธิสถานะบุคคล
2. เร่งรัดการแก้ปัญหาตามนโยบาย มติ ครม. 29 ตุลาคม 2567 การแก้ปัญหาพัฒนาสถานะและสิทธิบุคคล ของคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อเนื่องมายาวนานเป็นการเร่งด่วนภายใต้แล้วเสร็จภายใน 2 ปี
3. เร่งรัดการสำรวจ กรณีคนตกสำรวจ โดยระบุกลุ่มชัดเจนตามคุณสมบัติของบุคคลที่กำหนดตามกรมการปกครอง ซึ่งควรนำเข้า ครม. เพื่อให้ ครม. มีมติการสำรวจอย่างชัดเจน
 - 3.1. กรณีคนไทยพลัดถิ่นระบุผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย
 - 3.2. กรณีมุสลิมจากพม่า ระบุ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า หรือ ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า
 - 3.3. กรณีชาติพันธุ์อื่นๆ ระบุ ตามข้อเท็จจริงของบุคคลตามรายชื่อ และมีสิทธิ์ยื่นคำขอพิสูจน์สัญชาติ และพัฒนาสถานะทันทีตามเงื่อนไขกฎหมาย และคุณสมบัติของบุคคล
4. ทบทวนกลไกคณะกรรมการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ในสัดส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์การทำงานกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น ผู้มีปัญหาสถานะบุคคล และมีการประชุมอย่างต่อเนื่องทุกเดือน
5. การปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลงาน ให้นำไปสู่การปฏิบัติการและแก้ปัญหาได้จริง
6. จัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาและการเข้าถึงระบบการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. จัดตั้งสำนักกิจการพิเศษ ด้านสิทธิและสถานะบุคคล โดยมีกรอบระยะเวลาในการดำเนินการต่อกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและให้ยุติหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจ โดยมี กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กระทรวงยุติธรรม นักวิชาการ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา ขับเคลื่อนและบูรณาการร่วมกัน
8. กรณีบุคคลที่ตกสำรวจทางทะเบียนให้สามารถเข้าถึงการซื้อบัตรประกันสุขภาพโดยมีเอกสารรับรองจากองค์กรหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
9. ต้องได้รับการเยียวยา จัดสรร และเข้าถึง เรื่องที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มผู้ที่มีปัญหาสถานะบุคคล ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย และผู้ที่ตกหล่นทางทะเบียน ยังเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยผู้สูงอายุ เบี้ยเด็กแรกเกิด เบี้ยคนพิการ ขอให้กระทรวง พม.รับรองตัวบุคคล และสามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ ในระหว่างการแก้ปัญหาสถานะบุคคล

หมายเหตุ : ประสานงานเพิ่มเติม นางสาววรรธิดา เมืองแก้ว โทรศัพท์ 089-4745735

11. ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการการศึกษาที่สอดคล้องกับพื้นที่และการลดเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

เครือข่ายโรงเรียนสอนศาสนาชายแดนใต้

กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ปัจจุบันมีเด็กและเยาวชนไทยอีกกว่า 1.02 ล้านคนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ชีวิตอยู่ในความเสี่ยง ไม่ได้ได้รับการพัฒนาทักษะสำหรับชีวิตและอาชีพ ทั้งนี้ยังมีเด็กเยาวชนอีก 2.8 ล้านคน ที่มีความเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา ประสบปัญหาด้านการปรับตัว โอกาสในการเรียนรู้สร้างอาชีพ การพัฒนาคุณภาพ ทักษะชีวิตและสังคม

ส่วนสถานการณ์การศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะทางการศึกษา โดยสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการศึกษาทางอิสลาม และเป้าหมายของการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Learning Outcomes; LOs) ประการสำคัญ คือ การพัฒนามนุษย์ทั้งทางกายและทางจิตใจอย่างสอดคล้องประสานกัน ด้วยเหตุนี้ การจัดโครงสร้างของระบบการศึกษา ตลอดทั้งหลักสูตร และรายวิชา ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยไปจนถึงอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องคิดออกแบบให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นเลิศทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างมีดุลยภาพ รวมทั้งระบบของการบริหารจัดการหลักสูตร ผู้เรียน บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุน ตลอดทั้งโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ จำเป็นต้องถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลาง ทั้งกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในส่วนของระบบการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา

2. สำคัญและข้อเท็จจริง

ความเหลื่อมล้ำที่สำคัญในสังคมไทย คือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งคนรุ่นก่อนจะมีระบบสร้างคนผ่านการศึกษา ได้ก้าวผ่านความยากจน พัฒนามารู บุคลิกภาพ จนกระทั่งก้าวพ้นความยากจน ซึ่งทางเลือกสำหรับคนรุ่นเบบี้บูม และเจน X จะค่อนข้างมีความชัดเจน ราชการยังรับคนเข้าทำงาน เช่นเดียวกับ ภาคธุรกิจ และอื่นๆ แต่ในยุคสมัยปัจจุบัน ต้องยอมรับว่าโลกอาชีพมีความซับซ้อน ต้องค้นหามากขึ้น โดยเฉพาะการค้นหาลูกที่เรียกว่า แก้วในตนของเด็กเยาวชนแต่ละคนให้เจอ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่การศึกษาระบบโรงเรียนของประเทศไทยยังคงปรับตัวได้น้อยมาก ยังมุ่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้แทนที่จะส่งเสริมการประยุกต์ใช้ การสืบทอดภูมิปัญญาและ การค้นหาความรู้ใหม่ จึงทำให้เมื่อเวลาผ่านไป เด็กเยาวชนที่เรียนจบการศึกษา แต่ไม่มีงาน หรือทำงานที่ไม่ชอบ ไม่ถนัดมากขึ้น พร้อมด้วยปัญหาด้านการปรับตัว อารมณ์ สังคม ที่นับวันจะทวีความรุนแรง

ระบบการศึกษาในปัจจุบัน เน้นการเรียนการสอนโดยเอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นการเรียนในห้อง ท่องจำ ไม่สามารถทำให้เข้าใจความเป็นจริงของปฏิสัมพันธ์ในชีวิตจริงและสภาวะแวดล้อมอันสลับซับซ้อนได้ ในขณะที่สังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ใหม่โดยเอาความเป็นจริงเป็นตัวตั้ง และเอาวิชาเป็นตัวประกอบ, ในการนี้ที่ผ่านมา กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ร่วมกับเพื่อนเครือข่ายการศึกษابนฐานภูมิปัญญา 4 ภาค ได้จัด “การศึกษابนฐานชุมชน” เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง ผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน ธรรมชาติ วัฒนธรรม นิเวศน์ เรียนวิถีการทำมาหากิน ความเชื่อประเพณี พิธีกรรม เรียนจากผู้รู้ ภูมิปัญญา รวมทั้งเรียนรู้ปัจจุบันและเท่าทัน

โลกสมัยใหม่ด้วย การเรียน เรียนทั้งจากการฟัง การวิเคราะห์ การฝึกฝนอบรม ร่วมทำกิจกรรมสร้างสรรค์ การลงมือทำ ทดลองฝึก สร้างอาชีพ ค้นหาตัวเอง จนสามารถเลือกสรรความรู้ใหม่มาสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง ชุมชน และสังคมได้ ในขณะที่ การศึกษาในระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นโดยใช้กลไกราชการ ปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียน ทรัพยากรบุคคลทางสังคม นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

ส่วนการบริหารจัดการศึกษาด้วยระบบป่อเนาะ ควรพัฒนาระบบการศึกษาปฐมวัยในรูปแบบศูนย์ การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด หรือตาดีกา เพื่อนำมาสู่การออกแบบกลไกบริหารจัดการการศึกษาระดับ ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง อันจะรับประกันการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่และยืนยัน เจตนารมณ์ในฐานะตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ตนเองได้โดยแท้จริงดังนั้น ภาพอนาคตรูปแบบการบริหาร จัดการการศึกษาที่ปรารถนา รวมทั้งตัวแบบและแนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่เหมาะสมกับ บริบทเฉพาะของพื้นที่ จึงมีความสำคัญยิ่ง

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้มีการกระจายทั้งอำนาจการบริหารจัดการ คนและงบประมาณด้านการศึกษา เพื่อสามารถร่วม ออกแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ ทั้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และทุกพื้นที่ การศึกษาในทุกภูมิภาคของประเทศไทยอันจะนำไปสู่พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษามากมายและจะตอบ โจทย์การพัฒนาประเทศที่เท่าเทียมกับสถานการณ์โลกในอนาคตที่สำคัญสุดมันจะเป็นรากฐานการกระจาย อำนาจการปกครอง
2. ให้มีกลไกระดับนโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ประกอบด้วย หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคประชา สังคม ตัวแทนชุมชน และอื่นๆตามเหมาะสม มีบทบาทหน้าที่กำหนดแนวทาง ติดตาม กำกับการแก้ไข ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การเชื่อมต่อการศึกษาทั้งสามระบบ (ในระบบ นอกกระบบ และตาม อัยยาศัย) เช่น การเทียบโอนผลการเรียน การสนับสนุนกำลังคน การบูรณาการภารกิจ เป็นต้น
3. ให้เร่งรัด ผลักดัน กำกับการออกพระราชบัญญัติการศึกษานับใหม่ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง เน้นการศึกษาฐานสมรรถนะ การศึกษามูลฐานชุมชน สังคม
4. ให้ปรับเปลี่ยนการจัดการงบประมาณ ให้เกิดความเท่าเทียมเป็นธรรม ได้แก่การสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กด้วยเกณฑ์ขั้นต่ำที่ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กดำเนินการต่อไปได้แทนการจัดงบประมาณตามรายหัว นักเรียนเพียงด้านเดียว, ให้การสนับสนุนการจัดการการศึกษาทางเลือกเช่นบ้านเรียน ศูนย์การเรียนรู้ด้วย มาตรฐานเดียวกับการศึกษาในระบบโรงเรียน, เพิ่มงบประมาณด้านการแก้ไขปัญหาพัฒนาเด็กเยาวชน นอกกระบบการศึกษา และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
5. ให้ส่งเสริมสนับสนุนครูชุมชน ครูภูมิปัญญา ให้ทำงานร่วมกับครูราชการโดยอาจจะแก้ไขกฎระเบียบให้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณจ้างบุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ช่วยงาน การเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก ศูนย์เด็กเล็ก สนับสนุนการจัดการศึกษาทางเลือก เป็นต้น
6. ให้พัฒนา ยุกระดับ พื้นที่ปลอดภัย หลายลักษณะ ให้เป็นรูปธรรม มากยิ่งขึ้นพร้อมด้วยการสื่อสารข้อมูล ตารางกิจกรรมของแต่ละศูนย์เรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ สำหรับครอบครัวที่มีความพร้อม

ในการจัดการเรียนรู้ฐานครอบครัว ควรส่งเสริมให้กลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้เรียนวิชาชีพ วิชาการ ร่วมกันด้วย

7. ให้สร้างแรงจูงใจ แก่ไขภฏระเบียบให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สามารถให้การสนับสนุน การศึกษา การจัดการเรียนรู้ พัฒนาเด็กเยาวชนได้มากยิ่งขึ้นเช่นให้ทุนแก่กลุ่มนักเรียนเด็กเยาวชนจัดทำโครงการ วิจัยพัฒนา คุ้มครองการศึกษาดูงาน การฝึกอบรม เป็นต้น

12. ข้อเสนอเชิงนโยบายการกระจายอำนาจให้ชุมชนและท้องถิ่นสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

1. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ปัญหาของอำนาจรวมศูนย์คือ ความล่าช้าในการตัดสินใจ, บริการสาธารณะไม่ตอบสนองท้องถิ่น, ขาดประสิทธิภาพ, ปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง, และเกิด ความซ้ำซ้อน/ขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลางทั้งหมด ทำให้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทำได้ช้า และการจัดสรรทรัพยากรไม่ตรงกับความต้องการที่หลากหลายของแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการบริหารประเทศโดยรวม ปัญหาหลักของการรวมศูนย์อำนาจคือ

1. ความล่าช้าในการแก้ปัญหา : การตัดสินใจทุกอย่างต้องผ่านลำดับชั้นจากส่วนกลาง ทำให้การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนในพื้นที่ห่างไกลเป็นไปได้ยากและไม่ทันสถานการณ์
2. บริการสาธารณะไม่ตรงจุด : การตัดสินใจจากส่วนกลางทำให้ขาดความเข้าใจบริบทท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดสรรบริการสาธารณะไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่.
3. ขาดประสิทธิภาพและความทั่วถึง : การบริหารแบบรวมศูนย์ทำให้การกระจายทรัพยากรและบุคลากรทำได้ยาก จึงไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพในทุกพื้นที่พร้อมกัน.
4. ปิดกั้นการมีส่วนร่วม : ประชาชนขาดโอกาสในการเรียนรู้และมีประสบการณ์การปกครองตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย
5. การทำงานซ้ำซ้อนและขัดแย้ง : หน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอาจมีอำนาจทับซ้อนกัน ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและทำงานไม่สอดคล้องกัน
6. ข้อจำกัดในการใช้จ่ายงบประมาณท้องถิ่น: แม้จะมีการกระจายงบประมาณ แต่ก็มักถูกจำกัดด้วยระเบียบจากส่วนกลาง ทำให้ขาดอิสระในการใช้จ่ายเพื่อตอบโจทย์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การรวมศูนย์อำนาจได้สร้างผลกระทบที่สำคัญคือ เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างส่วนกลางและภูมิภาค/ท้องถิ่น การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม บางพื้นที่เจริญ ในขณะที่บางพื้นที่ขาดโอกาส เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างซึ่งเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกในระบอบราชการไทย ดังนั้นการกระจายอำนาจจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มีแก้ปัญหาล่าช้านี้ โดยมอบอำนาจให้ท้องถิ่นบริหารจัดการตนเองมากขึ้น เพื่อให้การบริการสาธารณะตอบสนองประชาชนได้ดีขึ้น

2. สำคัญและข้อเท็จจริง

หลักการสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอำนาจโดยตรงคือ การยกเลิกราชการส่วนภูมิภาค และการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง เพื่อปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนหลักการสิทธิชุมชน รวมทั้งการก่อตั้งสภาพลเมืองในทุกท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล อบต. กรุงเทพฯ และเมืองพัทยา) เพื่อเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกันกับภาคส่วนต่างๆ (รัฐ - ประชาสังคม - เอกชน - วิชาการ) ในท้องถิ่น โดยมีเครือข่าย ภาคประชาชนเป็นแกนขององค์กรและการขับเคลื่อน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมและพลเมืองต่อไป

โดยเป้าหมายสำคัญในการนำเสนอนโยบายในครั้งนี้คือ การเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติกลางเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด และค่อยออกพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นจังหวัดๆ ที่มีความพร้อม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอต่อทุกพรรคการเมืองดังนี้

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ทั้งฉบับ และให้มีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากความร่วมมือร่วมของทุกภาคส่วน
2. ให้ดำเนินการจัดทำร่างพระราชบัญญัติกลางเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ โดยให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง เพื่อปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด ด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนหลักการสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมและด้านงบประมาณ แล้วค่อยออกพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นจังหวัดๆ ที่มีความพร้อม โดยใช้ร่าง ที่ภาคประชาชนขับเคลื่อน มาเป็นร่างในการพิจารณา
3. ข้อเสนอด้านนโยบายป้องกันภัยพิบัติ โดยการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับชุมชนในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติการ บริหารจัดการในภาวะวิกฤติและการฟื้นฟูเยียวยา ส่งเสริมการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนและท้องถิ่นในรูปแบบ “1ท้องถิ่น 1 ศูนย์ภัยพิบัติ” และปรับปรุงพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550
4. ให้กำหนดแนวทางการเสริมศักยภาพให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ที่มีศักยภาพการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เพื่อกำหนดการพัฒนาในพื้นที่ได้
5. ให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยชุมชนเข้มแข็ง ให้มีสภาพผลเมืองที่เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ฯลฯ
6. ให้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจให้องค์กรชุมชน ให้สามารถเข้าถึงงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการงบประมาณได้ ตามแนวทางและมาตรการดังนี้
 - 6.1 ควรตรากฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถว่าจ้างให้ชุมชน องค์กรชุมชน กลุ่ม ภาคประชาสังคมที่มีศักยภาพเข้ามาจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นได้ (จากเดิมที่ให้ท้องถิ่นต้องดำเนินการด้วยตนเองร่วมกับท้องถิ่นอื่นหรือหน่วยงานรัฐดำเนินการ หรือมอบหมายให้เอกชนดำเนินการ) และเพื่อการนี้ ควรปรับปรุงให้เกิดการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างให้เอื้อต่อการดำเนินการตามแนวทางนี้ด้วย
 - 6.2 ควรแก้ไขกฎหมายให้ชุมชน องค์กรชุมชน หรือเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีศักยภาพในการดำเนินงานที่สามารถเป็นหน่วยรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานรัฐได้
7. ให้พิจารณาปรับปรุง แก้ไข หรือยกร่างกฎหมาย เพื่อแก้ไขข้อจำกัดขอบเขตการใช้หรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ (ซึ่งมีบทบัญญัติ “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งทำให้มีการ

ตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติจำนวนมากจำกัดขอบเขตหรือเป็นอุปสรรคในเรื่องนี้) เช่น กฎหมายป่าไม้ต่างๆ กฎหมายน่านน้ำไทย กฎหมายที่ดิน สาธารณะสมบัติ ฯลฯ

8. ให้แก้ไขกฎหมายเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าพัฒนาหรือดำเนินการในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอุทยานแห่งชาติ ฯลฯ ได้โดยง่าย และมีกระบวนการร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาตามกฎหมายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
9. ให้ดำเนินการแก้ไขสัดส่วนการจัดสรรรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บโดยรัฐให้แก่ท้องถิ่นในอัตราที่สูงขึ้น (ปัจจุบันจัดสรรให้ท้องถิ่นในอัตราร้อยละ 10 ของจำนวนอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 7 ซึ่งรัฐจัดเก็บจากราคาสินค้าหรือบริการ) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดสรรภาษีให้แก่พื้นที่ ที่จะทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและรายได้แก่ธุรกิจที่ดำเนินการในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35
10. ให้ดำเนินการกระจายอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการจัดทำแผนการกระจายอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีการจัดสรรรายได้ระหว่างราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สมดุล และเพียงพอในการบริหารท้องถิ่น